



НАУКОВІ ЧИТАННЯ ІНСТИТУТУ ЖУРНАЛІСТИКИ

ВИПУСК ПЕРШИЙ

**На пошану
Д. М. ПРИЛЮКА
та
О. К. БАБИШКІНА**

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
ІНСТИТУТ ЖУРНАЛІСТИКИ

**НАУКОВІ ЧИТАННЯ
ІНСТИТУТУ
ЖУРНАЛІСТИКИ
ВИПУСК ПЕРШИЙ**

Доповіді та матеріали третіх наукових читань,
присвячених 85-літтю від дня народження
Д. М. ПРИЛЮКА та О. К. БАБИШКІНА.
28 листопада 2003 р

Вид. друге, випр. та доповн.

За редакцією проф. В. В. Різуна

Київ 2006

Збірник складається і доповідей та матеріалів, виголошених чи представлених на ювілейній науково-практичній конференції, присвяченій 85-річчю від дня народження Д. М. Прилюка та О. К. Бабишкіна, що відбулася 28 листопада 2003 р. Вони охоплюють основні етапи життєвого і творчого шляху обох професорів, викладачів тоді ще факультету журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Адресується всім, хто цікавиться історією журналістики України.

Редакційна колегія:

Різун В. В., д. філол. н., проф. (голова); *Забіяка І. М.*, к. і. н., старш. наук. співроб. (відп. ред.) ; *Гоян О. Я.*, к. філол. н., доц.; *Іванов В. Ф.*, д. філол. н., проф.; *Коновець О. Ф.*, д. і. н., проф.; *Мелещенко О. К.*, д. філол. н., проф.; *Погрібний А. Г.*, д. філол. н., проф.; *Пономарів О. Д.*, д. філол. н., проф.; *Пристапенко Т. О.*, к. філол. н., проф.; *Серажим К. С.*, д. філол. н., проф. *Сидоренко Н. М.*, д. філол. н., проф.; *Тимошик М. С.*, д. філол. н., проф.; *Черняков Б. І.*, д. філол. н., проф.; *Чічановський А. А.*, д. політ. н.; проф. *Шкляр В. І.*, д. філол. н., проф.

Упорядкування, верстка І. М. Забіяки

За редакцією проф. В. В. Різун

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Протокол № 10 від 17 травня 2004.

Видання здійснене за сприяння Генерального директора
Київської державної регіональної телерадіокомпанії
Пасака Віктора Володимировича

© Інститут журналістики, 2006.

ЗМІСТ

| | |
|---|----|
| Від упорядника | 4 |
| Забіяка І. М. Прилюк Дмитро Михайлович (Коротка біографія) | 5 |
| Різун В. В. Метод спостереження в інтерпретації професора Д. М. Прилюка | 7 |
| Вартанов Г. І. Таке неспокійне життя | 12 |
| Мамалига А. І. Оцінні концепти життя і творчості Дмитра Прилюка | 15 |
| Черняков Б. І. Уроки мудрості і простоти | 20 |
| Коновець О. Ф. Дмитро Прилюк як теоретик публіцистики: уроки майстерності | 25 |
| Вовк Т. А. Штрихи до портрета Дмитра Прилюка | 30 |
| Святовець В. Ф. Як створювалася книжка для дітей | 35 |
| Назаренко Г. І. Корифей української журналістики | 39 |
| Ярмиш Ю. Ф. Дмитро Прилюк, перші кроки науковця | 45 |
| <u>Пазяк О. М.</u> Спогади, присвячені пам'яті Дмитра Михайловича Прилюка | 48 |
| Карась М. А. Дмитро Прилюк і "Сільські вісті" | 51 |
| Хитрик Т. Прилюківські читання – свято для Деражнянського краю | 53 |
| Забіяка І. М. Перспективи і не перспективи дослідження творчості Дмитра Прилюка. Постановка проблеми | 56 |
| Забіяка І. М. Коротка бібліографія Д. М. Прилюка (художня проза, публіцистика, наукові праці. Окремі видання) | 60 |
| Забіяка І. М. Бабишкін Олег Кіндратович (Коротка біографія) | 62 |
| Назаренко Г. І. Література стала його долею | 64 |
| Сорока М. О. Вистояти і перемогти | 68 |
| Святовець В. Ф. Неповторність наукового і педагогічного таланту. Штрихи до творчого портрета О.К.Бабишкіна | 72 |
| Бабишкін О. К. Журналістський батько | 84 |
| Забіяка І. М. Коротка бібліографія Бабишкіна О. К. (Наукові праці, літературні портрети, нариси. Окремі видання) | 87 |

ВІД УПОРЯДНИКА

Восени 2001 року, точніше – 13 листопада – відновилися в Інституті журналістики наукові читання, присвячені ювілейним датам деканів, викладачів, які працювали на факультеті журналістики. Спочатку вони називалися "Прилюківські та Москаленківські".

На цих читаннях виступив із доповіддю професор, директор Інституту В. В. Різун. Він проаналізував науковий внесок професора Д. М. Прилюка та професора А. З. Москаленка у розбудову факультету та Інституту журналістики, наголосивши на тому, що Дмитро Михайлович був одним із перших, хто журналістику в Україні намагався поставити на наукові рейки, убачав її не лише галуззю філологічної науки, а й окремою науковою дисципліною. Продовживши ці ідеї, Анатолій Захарович реалізував їх уже в нових соціальних умовах, домігся того, щоб факультет переріс в Інститут. Це дало можливість створювати нові відділення, дисципліни, професії, що відповідають нинішнім вимогам часу, який убирає в себе широкий спектр інформаційно-комунікативних засобів.

У читаннях узяли участь завідувачі кафедр Інституту, викладачі та студенти. Своїми спогадами про роботу з професором Д. М. Прилюком поділилися професор В. І. Шкляр, доцент О. Г. Мукомела, доцент Т. О. Приступенко та ін.

З фіксованими доповідями про професора Д. М. Прилюка виступили к. і. н., старш. наук. співр. І. М. Забіяка, про професора А. З. Москаленка – проф. Ю. Ф. Ярмиш.

У читаннях узяли участь Катерина Зеленська – Президент фундації "Захист свободи слова і інформаційної діяльності" та редактор друкованого органу фундації Г. Маркевич. Було вручено дві стипендії: для докторанта В. Владимірова – стипендія імені Д. М. Прилюка – і для аспіранта В. Корнєєва – стипендія імені А. З. Москаленка.

Читання відбулися в просторому приміщенні кафедри періодичної преси, яку свого часу очолював професор А. З. Москаленко. На стендах було розгорнуто виставку наукових праць обох професорів та викладачів кафедр.

© Від упорядника.

Згодом ці доповіді були надруковані в "Наукових записках" Інституту журналістики (2001. – Т. 5).

Наступного, 2002 року, також у листопаді відбулися ті ж самі наукові читання. Зі вступним словом виступив проф. В. В. Різун. Із доповідями та спогадами виступили: проф. Г. І. Варганов "Про дві постаті українській журналістиці", проф. Ю. Ф. Ярмиш "Про А. З. Москаленка", доц. І. І. Гутиря "Про Д. М. Прилюка", доц. Т. А. Вовк "Штрихи до портрета Д. М. Прилюка", старш. наук. співр. І. М. Забіяка "Про листи Д. М. Прилюка періоду Великої Вітчизняної війни".

Читання відбувалися у Великому залі. Було розгорнуто виставку наукових праць проф. Д. М. Прилюка і А. З. Москаленка. Доповіді, нажаль, ніде не були надруковані.

Починаючи з 2004 року матеріали наукових читань будуть виходити окремим виданням.

* * *

Забіяка І. М.

**ПРИЛЮК
ДМИТРО МИХАЙЛОВИЧ**
(Коротка біографія)

Народився 8 листопада 1918 р. у с. Божиківці, Деражнянського району, Хмельницької області) – д. філол. н., проф., письменник, журналіст.

Народився у селянській сім'ї. Після закінчення Божиківської середньої школи (1937) навчався в Харківському комуністичному інституті журналістики (УКІЖ) (1937-40), був аспірантом на кафедрі Л. Булаховського Харківського державного університету, одночасно редагував багатотиражку УКІЖу (1940-41), працював відповідальним редактором Харківської обласної комсомольської газети "Ленінська зміна" (1941). В роки війни був співробітником особливого відділу, контролером військової цензури Південно-Західного фронту (1941), співробітником управ-

© Забіяка І. М.

ління МВС м. Куйбишева, (1941), заступником начальника політвідділу радгоспу "Красное знамя" Ульяновського р-ну, Куйбишевської обл. (1941). Потім пішов у військо. Навчався на курсах політичного складу запасу при Військовому окрузі (1942-43), був заступником командира стройової роти з політичної частини 145 особливої бригади 3 ударної армії Калінінського фронту (1942-43), учився (1943-44) і викладав тактику (1944-45) у Харківському вищому авіаучилищі штабних офіцерів у м. Алма-Аті. Після демобілізації працював власним кореспондентом (1945-47), заввідділом партійного життя (1947-48), заступник редактора (1948-50) Полтавської обласної газети "Зоря Полтавщини", редактором Вінницької обласної газети "Вінницька правда" (1950-53). 1953 р. закінчив заочне відділення ВПШ при ЦК КПРС. Працював консультантом відділу пропаганди та агітації ЦК КПУ (1953-54), редактором обласної газети "Київська правда" (1954-56), відповідальним редактором (редактором) газети "Колгоспне село" (тепер "Сільські вісті") (1956-58), в. о. доцентом-сумісником кафедри теорії і практики партійно-радянської преси (1956-58), в. о. доцентом (1958-60), ст. викладачем (09.1963-09.12.63), доцентом (10.12.63), (професором (1978-87), завідувачем (1972-84) кафедри теорії і практики партійно-радянської преси, завідувачим кафедри журналістської майстерності і літературного редагування (1965-69-71), деканом факультету журналістики (1965-1969, 1972-1982).

1968 р. захистив кандидатську дисертацію, 1977 р. – докторську (теми).

Виконував громадське навантаження: відповідального редактора серії "Журналістика" Вісник Київського університету, відповідального редактора збірника "Журналістика. Преса. Телебачення. Радіо" (вийшло 16 випусків) (1976-83), члена редколегії квартальника "Зошити пресоуявч" (Польша).

Читав курси та спецкурси "Основи журналістської майстерності", "Публіцистична творчість", "Фейлетон", "Сатиричні жанри у газеті", "Газета і життя", "Публіцистична творчість" та інші.

Автор величезної кількості художніх творів різних жанрів, наукових праць у галузі журналістики. (Див. бібліографію).

Член Спілки письменників України. У пресі виступав під псевдонімами Д. Подолян і Дмитро Рубан.

Нагороджений орденами Трудового Червоного прапора, Вітчизняної війни 2 ступеня, медалями "За участие в Великой Отечественной войне", "За работу в тылу", "За победу над Германией", "За доблестный труд"; малою золотою медаллю Всесоюзної сільськогосподарської виставки; Почесною грамотою Президії Верховної Ради Української РСР.

Помер 22 вересня 1987 у м. Києві. Похований на Байковому кладовищі.

* * *

Різун В. В.

МЕТОД СПОСТЕРЕЖЕННЯ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПРОФЕСОРА Д. М. ПРИЛЮКА

Поряд із питаннями журналістської творчості та будови публіцистичного тексту Д. М. Прилюк активно займався питанням методів дослідження дійсності журналістом. У 1968 році з'явилася стаття "Мистецтво спостереження, бачення" у Віснику Київського державного університету. Того ж року він захистив кандидатську дисертацію: "Наблюдение исследования фактов и обобщения их в советской журналистике". Згодом (1973) на цю ж тему з'явилася у "Філософській думці" стаття "Публіцистична творчість як пізнавальна діяльність". У 1974 році – книга "Спостереження і дослідження фактів журналістом". Згодом, у 1979 році, в нашій навчальній газеті "Молодий журналіст" було видруковано матеріал "Спостереження, бачення дійсності журналістом". Як бачимо, зацікавлення методом спостереження мало для Д. М. Прилюка системний характер.

Тема спостереження є актуальною й зараз, коли йдеться про те, що сучасний журналіст повинен використовувати наукові принципи збору й подачі інформації та її збалансованої подачі, що необхідно використовувати результати соціологічних досліджень у журналістських матеріалах. Ключем для різноманітних спостережень, писав Д. М. Прилюк, є вміння бачити довколишній світ. Дмитро Михайлович виділяв три види бачення: буденне,

© Різун В.В.

наукове і художнє, якими й повинен володіти журналіст, але вчений віддавав перевагу насамперед науковому та художньому баченню і ставив наукове бачення на перше місце.

Журналіст не має права обмежуватися тільки буденним баченням дійсності. Поверхове, буденне бачення може бути неточним, тому необхідно проникнути у суть фактів, явища, процесу, дійсності з тим, щоб не помилитися у тлумаченні фактів. Одну й ту ж річ, вважає вчений, можна бачити по-різному, для журналіста буденного бачення дійсності часом буває замало, тільки заглиблення в сутність і подробиці можуть дати журналістові необхідні матеріали, інакше він не вибереться за рамки буденного фотографування чи банальності. А конкретне бачення як позиція дослідника, як підхід до дійсності проявляється в спостереженні, тобто вмінні помічати, шукати цікаве, важливе.

Цікаві речі говорив Д. М. Прилюк про видатного репортера Гіляровського, який казав, що журналістові насамперед потрібні очі й вуха.

Спостереження журналіста має бути насамперед всеосяжним і неупередженим, ідеться про цілеспрямоване активне спостереження, що стає звичкою. Нині таке бачення називають моніторингом дійсності. А моніторинг – це наукове спостереження, або спостереження, яке науково організоване, воно є активним і цілеспрямованим, тобто воно є роботою.

Підкреслював Дмитро Михайлович і значення свідомості для бачення світу. На органи чуття людини діє багато навколишніх об'єктів. Людський організм звик сприймати ці впливи на організм і тут же їх забувати. Інша річ, коли людина поставила собі за мету, скажімо, вивчити роботу тракториста в полі. Тоді її увага сконцентровується в певному напрямі, сила відчуття посилюються, слух і зір стають пильнішими, людина немовби налаштовує себе на виявлення, запам'ятовування потрібного.

Велику увагу Д. М. Прилюк приділяє джерелам нагромадження фактів. Є різні джерела, найперше – спілкування з людьми. Треба заглибитись у факти, вивчити першопричини, з'ясувати, чому десь там помиляються у райвідділі культури. Журналіста відряджають із певною метою, а виявляється, що матеріал і факти підказують інший поворот; тоді треба з'ясувати першопричини всього того, що відбувається на місці. Говорить учений про відря-

дження без заданої теми, відрядження для ознайомлення, зміну професії журналістом тощо.

Дмитро Михайлович виділяє й інші джерела фактів, зокрема, він пише про рейди, які зорганізують журналісти, про створення робкорівських чи сількорівських постів з числа активістів, що безпосередньо працюють на виробництві.

Багато уваги вчений приділяв питанню роботи з редакційною поштою. Треба сказати, що радянська журналістика тут має велику школу. Цю школу, на жаль, ми якоюсь мірою забуваємо. Наша журналістика стала більш кабінетною через те, що журналіст сидить перед комп'ютером в Інтернеті і тільки там вишукує інформацію. Кабінетною тому, що легше, напевно, вникати в політичні процеси життя, коментувати їх, а важче звертатися до народу, працювати з людьми.

Листи є джерелом інформації для журналіста і з ними треба працювати, тим більше зараз, коли ми говоримо, що журналістика – це голос народу, говоримо, що є громадське радіо і телебачення. То в чому ж їхня "громадськість" і в чому їхній голос? А в тому, що вони повинні знати безпосередні реалії життя. Й тому журналістика ні в якому разі не повинна бути в цій ситуації "кабінетною". Журналістика повинна використовувати редакційну пошту як джерело інформації, як джерело черпання нових тем.

Думки Дмитра Михайловича з приводу джерел отримання фактів, зокрема, редакційну пошту, – це те, що нам треба поширювати серед журналістів. Правда, колись у мене відбулася розмова з Наталією Іванівною Петровою, відомим медіаюристом. Вона вважає, що не є завданням журналістики реагувати на листи. Журналісти – не адміністрація, не Верховна Рада, не суд, не прокуратура. Наше завдання інформувати – та й годі. Але, вважає Н. І. Петрова, листи для журналістів – це є найперше джерело інформації, черпання актуальних тем, розуміння життя. І. Ф. Лубченко, голова НСЖУ, сказав, що це справа редакції, працює вона з листами чи не працює. Ніде ніяким законом чи постановою ми не можемо зобов'язати журналістів реагувати на листи. Але є, так би мовити, те, що лежить поза законами та постановами, є суть журналістської роботи, і напевно, вона полягає в тому, щоб відтворювати дійсність, відтворювати життя, тому і

треба використовувати всі джерела, які дозволяють бачити це життя, і пошта – одне з таких джерел.

Ось у такому плані Дмитро Михайлович говорить про редакційну пошту та про прес-конференції, зауважує, що редакції практикують проведення нарад спеціалістів у себе, збираючи їх у редакції. Учений підкреслює також і те, що важливим джерелом інформації є партійні громадські установи й організації, в яких зосереджуються підсумкові дані про хід виконання планів. І ще цікавий момент. Коли серйозно говорити про журналістську працю, то чималий фактичний матеріал дають самі ж газети, радіо і телебачення, багато з того, про що вимовляється в пресі, може згодом стати темою виступу журналіста. Павло Тичина не був журналістом, але як поет і громадський діяч дуже цікавився всім, що відбувалося в Україні. У післявоєнний час він щороку передплачував усі районні та обласні газети; багато досвідчених журналістів, регулярно читаючи газету, заводять досьє вирізок або записів з газет, журналів, радіопередач.

В Інституті журналістики стоїть питання так: якщо ти хочеш бути спеціалістом, закінчуєш бакалаврат, ти повинен подати тематичне досьє. Це вимога в душі Д. М. Прилюка, це те, що лежить в основі діяльності журналіста, це теж одне з джерел черпання фактів і розуміння контексту, в якому розкривається та чи інша тема.

Приділяє увагу Д. М. Прилюк і роботі з архівами та доходить висновку, що пошуки скрізь і всюди, власне спостереження і враження, збирання фактів, даних, документів, зустрічі з цікавими людьми, розгадування загадкового і перевірка почутого та побаченого, – все це буденна праця журналіста і робітькоря, це те, що дає, так би мовити, первинне нагромадження матеріалу для подальшого опрацювання й використання. На цьому і ґрунтується справжня журналістська творчість. Журналіст – літописець сучасності, його літописання завжди документально точне, взяте з першоджерел. Він не холодний реєстратор побачених фактів чи проявів, а пристрасний шукач усього нового, цікавого, характерного для сьогодення. Ця професійна жадоба до невідпорного факту, до природної подробиці або до людей і дійових осіб, учасників, творців життєвих звершень, відрізняє справжніх журналістів-дослідників від кабінетних канцеляристів та реєстраторів фактів.

Ці, останні фрази, які я зачитав з Д. М. Прилюка, якоюсь мірою можуть навіть суперечити поглядам на сучасну журналістику і на інформаційне повідомлення. Ми зараз часто говоримо

про те, що повинні просто інформувати, показувати життя. Нейтрально. Без емоцій. Але це не є суперечність. Річ у тім, що журналіст працює в різних ролях й іпостасях в процесі творення матеріалу. Стиль викладу матеріалу може бути незалежним і холодним. Але коли журналіст збирає інформацію, він не повинен бути байдужим, бо байдужість – це заслін журналістові перед дійсністю. Він має бути активним спостерігачем за дійсністю. Активність же зумовлюється і такими психологічними речами, як зацікавленість, бажання горіти чимось, бо якщо цього немає, то не хочеш вникати в якусь там річ, факт. Журналіст працює на різних рівнях, він різний в своїй поведінці. Дмитро Михайлович і мав на увазі оцей момент: коли ти збираєш факти, ти повинен горіти тою темою, над якою працюєш.

Література

1. Мистецтво спостереження, бачення // Вісник Київського державного університету. Серія "Журналістика". – 1968. – № 10. – С. 12–20.

2. Наблюдение, исследование фактов и обобщение их в советской журналистике. (678 – журналистика). Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук (Официальные оппоненты: доктор филологических наук А. Ф. Бережной; кандидат филологических наук В. И. Здоровега. Внешняя рецензия – Белорусский государственный университет имени В. И. Ленина). – К., 1968. – 23 с.

3. Публіцистична творчість як пізнавальна діяльність // Філософська думка. – 1973 – № 2. – С. 47–55.

4. Спостереження і дослідження фактів журналістом. – К.: Політвидав України, 1974. – 104 с.

* * *

Вартанов Г. І.

ТАКЕ НЕСПОКІЙНЕ ЖИТТЯ

Дмитро Михайлович Прилюк прожив вісімдесят п'ять років. Із них добру половину мені пощастило бути поруч із ним, товаришувати і дружити на ґрунті спільних інтересів як вчених і побратимів. Гортаючи сторінки його життя і діяльності, мимоволі приходиш до переконаного висновку, що в його особі українська

© Вартанов Г. І.

журналістика, як у науці, так і в теорії і практиці, а також літературі має видатного діяча – теоретика і практика, несхибного борця за правду і свободу, надзвичайно талановитого майстра вітчизняної публіцистики.

Водночас саме на цьому варто наголосити. Далеко не легко і безжурно давалося йому оте зростання, ота бурхлива діяльність на ниві української культури, зокрема, журналістики, що й я міг би засвідчити за багато років спілкування. Але цього разу дозволю собі лише перегорнути сторінки його життя і діяльності, які пов'язані з науковою, педагогічною і літературною спадщиною, переконливо доводять місце і роль цієї особи в українській державі.

Життя прожити – не поле перейти... Це мудре народне твердження мимоволі спадає на думку, коли згадуєш Дмитра Михайловича Прилюка, одного з активних будівничих української культури. Його ім'я, на жаль, мало відоме сучасному молодому поколінню людей хоча б тому, що досі не маємо ані зібрання його художньо-публіцистичних творів, ані популярного біографічного нарису про його життєтворчість. А це була людина багатогранного таланту, він яскраво проявляв себе як журналіст і публіцист, як літератор, педагог і науковець, як умілий організатор. Хоча життя прожив славне, цікаве, змістовне, часом і складне...

Ще навчаючись у десятиріччі, дописував до районної та обласної газет, що й вирішило його подальшу долю. Адже молодому випускникові школи вдалося вступити до найпопулярнішого журналістського вузу країни – УКІЖу (Українського комуністичного інституту журналістики) у Харкові, де він навчався разом із такими у майбутньому відомими публіцистами й письменниками, як В. Речмедін, М. Зарудний, М. Подолян, В. Большак та ін.

Одразу після закінчення інституту молодому журналістові довірили керівництво харківської молодіжної газети. Проте довго редагувати це видання не довелось – почалася війна. А коли відгриміли бої Великої Вітчизняної – повернувся до улюбленої журналістської праці. У редакції обласної газети "Зоря Полтавщини" Дмитро Прилюк пройшов шлях від власного кореспондента до заступника редактора... Згодом працює у "Вінницькій правді", через кілька років редагує столичну "Київську правду", а ще через деякий час очолює досвідчений редакційний колектив республіканської газети "Колгоспне село", яка стала одним із

найпопулярніших видань у республіці (нині "Сільські вісті").

Дмитро Прилюк був редактором особливого типу. Він не лише керував редакційним колективом, а й сам показував приклад у творчості, часто виступав у газетах зі своїми публіцистичними творами, які знаходили широкий відгук серед читачів.

Ось що написав у листі до Прилюка як редактора "Київської правди" видатний український гуморист Остап Вишня: "Дорогий Дмитре Михайловичу! Пише до Вас передплатник Вашої газети. Пише для того, щоб потиснути Вашу руку як редакторові. До мене у хату щодня влазять вісім газет: чотири московських і чотири наших, українських. І Ви знаєте, що я хапаю Вашу газету "Київську правду", бо ж там завжди буває щось не схоже. А оце не схоже будить думку, зацікавлює... Спасибі Вам за це! Зверніть увагу на мову (вона у Вас краща за інші мови!), але ще треба краще. Тисну Вашу руку. Остап Вишня".

Хотів би наголосити, що всі переміщення Дмитра Михайловича як редактора відбувалися в той час, коли посилювалось партійне керівництво пресою і працювати журналістом було вкрай важко. Але, незважаючи на це, редактор-Прилюк залишався вірним правді життя, що далеко не всім подобалося. Після публікації його фейлетону "Як у колгоспі "Україна" Америку доганяють", у якому гостро критикувалося безладдя на тваринницькій фермі одного колгоспу і по суті ставився під сумнів заклик партії "наздогнати і випередити Америку", Дмитра Прилюка звільняють з редакторської посади. На запрошення університету він переходить на викладацьку роботу. Але й тут не кидає журналістського пера, часто виїздить за дорученням редакцій у села, пише кореспонденції або нариси, які публікувалися на сторінках преси, а найчастіше у "Сільських вістях". Принагідно зазначу, що деякі його публіцистично-документальні твори, які вийшли окремими виданнями, дістали високу оцінку читачів. Ідеться про книги нарисів "Уроки", "Здорові будьте, люди", "Село, а в ньому люди", "Село на нашій Україні" та ін.

Досвідчений журналіст і організатор преси, лауреат найвищої журналістської премії, Дмитро Прилюк був і талановитим прозаїком. Його перу належать понад тридцять книжок різних жанрів, серед них, зокрема, балади у прозі "Одвічне", оповідання для дітей "Безсмертя батьків", повісті "Повноколосья" та "Сорочин-

ські ярмарки", романи "Де ти, доле?", "Ми були молоді", "Земносили", "Відгомін" та інші.

Одним із найкращих літературно-художніх творів Дмитра Прилука став його великий роман "Роки неспокійного сонця", який було заборонено до друку політичною цензурою. Автора звинувачували у спробах викривлено змалювати життя і образити людей. Хоч роман одержав позитивні внутрішні рецензії та відгуки відомих літературознавців і критиків, але він так і пролежав у автора, поки його не стало. Вперше у скороченому вигляді він з'явився на сторінках "Вітчизни". Плекаємо надію, що твір усе ж таки побачить світ у повному обсязі...

Варто особливо наголосити на тому, що Дмитро Михайлович був і залишається визначним творцем, як в Україні, так й за її межами, української школи публіцистики, її науково-теоретичних засад, що узято на озброєння журналістських кадрів у численних вузах колишнього Радянського Союзу. Серед його науково-методичних праць (а їх десятки) особливо варто виділити дослідження у двох книгах "Теорія і практика журналістської творчості", яке ще довго рекомендуватиметься у вищих навчальних закладах на факультетах журналістики. Не злічити інших окремих видань, присвячених проблемам, журналістської майстерності, що не втратили свого змісту й досі.

Закономірно, що саме за своє науково-теоретичне дослідження він одержав вчений ступінь доктора філологічних наук, а відтак і професора журналістики. Принагідно надзвичайно важливо підкреслити, що всю науково-теоретичну працю він тісно поєднував з практичною діяльністю, особливо коли очолював деканат факультету журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка, хоча його сміливі експерименти часом викликали невдоволення тих, хто жив старими догмами...

Додам лише, що сам Дмитро Михайлович гостро переживав усе те, що я можу засвідчити своїми спостереженнями, але вперто йшов своїм шляхом, і тому досягав успіху. Таким він і залишився у моїй пам'яті – активний творець і фундатор української журналістики.

* * *

Мамалига А. І.

ОЦІННІ КОНЦЕПТИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ДМИТРА ПРИЛЮКА

Творчість Д. М. Прилюка і той доробок, що написаний про нього самого, – дуже цікавий з пізнавального і наукового погляду текстовий матеріал.

Для нього як митця, вченого характерним було вживання різноманітних образно-оцінних засобів висловлювання. Сила його думки і краса його слова постають у довершеній єдності, неповторності барв української мови, у своєрідному романтичному звучанні наукових логем і глибоких спостережень.

Співзвучними цій дужій виразності стають і ті словесні концепти, якими змальовано Д. Прилюка у спогадах про нього. Його численні колеги, водночас товариші, учні, друзі, знаходять надзвичайно важливі для пам'яті про нього слова, що у своєму поєднанні складають правдивий, яскравий, зігрітий людським визнанням мовний портрет. Завдячуючи цьому, ми можемо відчувати гармонійність багатопланової палітри його особистісних характеристик.

Серед них передусім ті, що засвідчують його значущий суспільний статус:

"...він був *талановитим журналістом, відомим письменником, вченим і педагогом*, одним із фундаторів факультету журналістики, який багато доклав сил до його славного розвитку" [1, 149]; "Як *редактор* Дмитро Михайлович Прилюк. був поза конкуренцією. Він боровся за стиль викладу, глибину і чіткість думки". [1, 135]; "Талант його був багатогранний: *письменник і журналіст, вихователь-педагог*. Його перу належить чимало романів і повістей, оповідань і нарисів... У них він відтворював правду життя, яке знав із власних спостережень" [1, 150]; "Він був прекрасним *організатором*. Усі факультетські традиції – від нього. Журналістська весна, свято останнього дзвоника, День практики..." (1, 208).

Доповнюють, розгортають ці прямі біографічно-конкретні характеристики інші – своєрідні, образно-метафоричні або узвичаєні

© Мамалига А. І.

менш офіційні – на кшталт: *учитель, добротворень, журналістський батько, експериментатор, філософ, працелюб, пульсуючий нерв, розумовий центр колективу; серце, відкрите людям; добрий господар, доброзичливий колега, прекрасний сім'янин, шановна постать, джерело і вогник тепла, світла, добра* [у родині]; *нагадував дбайливого голову колгоспу, піонер філософських підходів, енциклопедист* тощо. Наведемо до сказаного текстові ілюстрації: "Експериментатор з Д. Прилюка, справді, був часом відчайдушний. Скільки зусиль докладав він, щоб спрямувати факультет з дещо заакадемізованого ("зафілологізованого", як казав він) річища у русло, де на першій плані – творчість" [1, 196]. "Філософ... Так сприйняли ми декана Д. М. Прилюка, коли він став читати лекції з теорії журналістики" [1, 160]. "Знаєте, чомусь він нагадував мені *дбайливого голову колгоспу*, з тих, які почали сьогодні вже виводитися: сам вникає у найменші справи свого "господарства", сам довгі й довгі години сидітиме над розкладом, місяцями, та, власне, повсякчас морочитиметься з навчальним планом. "А якщо ми ось так зробимо, якщо зробимо ось таку зміну – перенесемо це сюди, а це сюди..." – так і вчувається його розважливий, трохи приглушений голос" [1, 196].

У цьому контексті стають особливо зрозумілими радість і хвилювання Дмитра Михайловича з того приводу, "що йому вдалося "вийти" в Мінвузі СРСР індивідуальний навчальний план. Це означало, що пошуки й експерименти, в яких постійно перебував декан, офіційно схвалювалися..." [1, 138].

Сказано чимало слів про людську сутність Дмитра Михайловича, і це, безумовно, вивищує його образ – говорячи словами Г. Варганова, – справді, талант і людяність завжди ідуть поруч: "*Талант і людяність завжди ідуть поруч...* Був він чуйним до людей, умів слухати і співчувати, а в разі потреби завжди прагнув допомогти...Однак це не означає, що він з усім погоджувався і все терпів. Характер у нього був твердий. Особливо гостро реагував він на несправедливість. Міг відстоювати свою позицію і точку зору за будь-яких обставин і перед будь-якими високими персонами" [1, 149-150]; "... він передовсім був *порядною людиною щирої душі, добротворцем*. Такою людиною, якої часто у скрутні моменти життя нам дуже бракує" [1, 149); "Дмитро Михайлович палко любив життя, любив літературу, мистецтво, му-

зику. Він сам творив цю літературу – наш великий і малий український епос, твори часто романтичного, баладного звучання. Доводилося спостерігати, як він зі своєю дружиною сидів у перших рядах партеру нашого оперного театру і, до краю зворушений, захоплено слухав чарівну музику Бізе. Як любовно сприймав нашу безсмертну народну пісню... Як разом зі студентами співав "Заповіт" у світлі ювілейні березневі дні біля пам'ятника Кобзарю напроти нашої alma mater..." [1, 149].

Розуміння багатогранної, високої духовності Д. Прилюка стало основою для особливої інтелектуально-творчої характеристики неординарної особистості. Як пише відомий М. Барманкулов, "перед нами *енциклопедист*. Явище – в наш час найбільшої вузької спеціалізації – унікальне" [1, 143].

Повчальним є осмислення цього високого злету у роздумах В. Здоровеги: "*Письменник-практик* без ґрунтовної філософсько-філологічної освіти, він зумів, не знижуючи темпів літературної праці *публіциста* і *белетриста*, вийти у число *кращих теоретиків журналістики і публіцистики*. Загальносоюзне визнання здобула, як її називають, українська школа теорії журналістики, і він був одним з її творців" [1, 178].

Д. М. Прилюк – той практик, що, коли він став викладачем, наставником, повинен був і сам проникнути в глибини теорії, знань. Це той практик, для якого було справді природним опинитися в колі особистостей на ймення "інтелектуали", "реформатори", "гуманісти", "творці". Енциклопедичність, певна універсальність Д. Прилюка пояснюється ще в такий спосіб: "Очевидно, є періоди у кожного народу, коли він має потребу в таких *універсальних людях* і породжує їх. Заслуга Прилюка у тому, що він став саме тим, ким хотів його бачити український народ, втілив у собі найкращі сподівання земляків, які довірилися йому" [1, 144].

Універсальним, звичайно ж, був Д. М. Прилюк у філологічній царині. Це навіть являло собою певну особливість його журналістської діяльності: "Заслуга Дмитра Михайловича в тому, що він досконало вивчив усе філологічне у журналістиці, висвітлив у ньому все образно-художнє, письменницьке, як доказ навів прекрасні приклади, створив фундамент для вдосконалення майстерності не тільки для початківців, а й для досвідчених публіцистів" [1, 144].

Не можна сказати, що він був власне мовознавцем, але завжди віддавав належне силі й красі слова, вважав, що "мовно-літературні знання необхідні журналісту як засіб..." [1, 160]. Слово, на його думку, має служити змістові вираження, автор-журналіст "не може брати читача формою, а не змістом, квіточками, а не аналізом" [1, 166].

Надзвичайно глибоку відразу викликало у Дмитра Михайловича "штамповане" мовлення. Він спеціально затаврував подібні шаблонізовані початки: "Відмінно трудиться штукатур Н...", "Давня і тісна дружба зв'язує...", "Часто можна побачити...", "Охоче ділиться своїм досвідом...", "Відмінний подарунок одержали...", "Трудовими успіхами зустрічають...", "Заслуженим успіхом користується...", "Ще недавно тут...", "З кожним днем...", "Видатних успіхів добилися...", "З року в рік збільшується...", "З великим піднесенням зустріли...", "Одним із вирішальних факторів...", "Вписана ще одна сторінка...", "Великі зміни відбулися...", "Організовано пройшли...", "Великі завдання стоять перед...", "Розгорнувши змагання за...", "Ідучи назустріч...", "Відо-мо, якого значення надає..." [2, 242].

І абсолютно рішуче з цього приводу заявляв: "...газета – не канцелярія і друкує вона зовсім не формальні документи, що обов'язково пишуться на певний копил" [2, 240]; "А хіба їх тільки два десятки? У деяких газетах в одному номері можна стільки назбирати. І це тоді, коли і наша дійсність, і мислення людське, і мова літературна дають змогу знаходити сотні простих і водночас неповторних варіантів, щоразу зумовлених змістом викладу. Тож будемо невтомно шукати" [2, 242].

У свій підручник "Теорія і практика журналістської творчості" він навіть увів такі підрозділи стосовно побудови журналістського твору, як "Перша фраза", "Остання фраза", а, говорячи про "тональність" викладу, наголошував: "Тут першорядну роль відіграють влучно вжите слово, відповідно побудоване речення, точна інтонація, витриманий до кінця стиль уривку" [2, 245].

Пригадаймо вишукану, надзвичайно точну за словесно-емоційним викладом змісту документальну новелу "Розлучаються двос...". Драматична тональність першої частини і мінорно-заспокійливе звучання завершальної відтіняють характер середнього фрагмента, в якому йдеться про творчий процес написання

композитором Миколою Лисенком романсу "Коли розлучаються двоє", що увібрав і драматизм, і ліризм, і логічну непереборність життєвих трансформацій [3, 49-56].

Для Дмитра Михайловича обов'язковим і найбільш привабливим було слово, злите з реальним життям, фактом, думкою. Аналізуючи гарний репортаж, він із захопленням писав: "...тут що не фраза, то порух життя" [2, 258], або казав, що "аж захоплює подих"; краса рясноцвіття калини і рядки про це з оригінальним уподібненням "мов до шлюбу вбралася калина..." [2, 244].

Порівнюючи два, написані на відстані 17-ти років нариси, в яких ішлося про подвиг льотчика Якубова, що врятував життя своєму французькому колезі, щиро радів, коли у тексті з'явилося багато нових деталей, що розгортали оповідь. Про це дуже емоційно, навіть (і знову!) образно пише в підручнику з журналістської майстерності: "На наших очах, мов пелюстки лілеї перед ранковим сонцем, розкривається факт у всій своїй красі і складності" [2, 263].

Поняття образу, передовсім художнього образу, передається словами Дмитра Михайловича нібито дуже просто, але виразно, повноцінно за сутністю: "...це емоційна сконденсованість думки, вираженої конкретно і неповторно" [2, 265].

Аналізуючи журналістський твір (репортаж) "Я пам'ятаю глобус", Д. Прилюк говорить про те, що обшарпаний, пом'ятий *глобус* – річ, вихоплена з пожежі війни, – сприймається як свідок людської трагедії [2, 217-218], і потім, через кілька сторінок, уводить образ *глобуса* у свою мовну партію: "Нам треба поспішати за її [людини] неспокоєм, бо обертається *глобус*, все далі мчить життя..." [2, 258]. Всеосяжність, глобальність світового поступу, постійний динамізм життя – ось нові семантичні чинники формування образу-символу "глобус".

Глибинною, виразною, такою, що теж сягає вершин образності – символу, постає і назва роману Д. М. Прилюка "Роки неспокійного сонця". Мабуть, ці слова і про бурхливе творче життя-горіння самого автора...

Концептуальні засоби висловлювань про Дмитра Прилюка, а також аналогічні змістові компоненти його художніх і наукових творів є важливими складниками характерологічної репрезентації цього визначного журналіста, письменника, педагога-

науковця. Відчутною є потреба в неперервному дослідженні його творчого, наукового спадку, який за багатьма ознаками зберігає і в наш час актуальність, теоретичну та практичну цінність.

Література

1. *Прилюк Д.* Роки неспокойного сонця: Роман. Спогади про Дмитра Прилюка / Упоряд. В. Г. Жданенко. Передмова О. К. Глушка. – К., 1991.
2. *Прилюк Д. М.* Теорія і практика журналістської творчості. Проблеми майстерності. – К., 1983.
3. *Прилюк Д.* Кохання не залишу... Художньо-документальні оповіді, новели. – К., 1980.
4. *Прилюк Д. М.* Спостереження і дослідження фактів журналістики. – К., 1974.
5. *Прилюк Д. М.* Мистецтво писати. – К., 1969.
6. Українська журналістика в іменах. – Вип. V. – Львів, 1998.

* * *

Черняков Б. І.

УРОКИ МУДРОСТІ І ПРОСТОТИ

У моє життя Дмитро Михайлович Прилюк увійшов в Одесі. У середині та наприкінці 1970-х років, навчаючись, а потім і працюючи в Одеській Вищій партійній школі, я опановував журналістику вже, власне, теоретично. То були останні роки, коли ще можна було зробити зараз вже недосяжне: спробувати прочитати майже все, що з'явилося друком у попередні роки з історії та теорії вітчизняної журналістики. Потік досліджень з обраного фаху стрімко зростав і мені, як свого роду нуворишу в цій справі, хотілося самотужки розібратися не лише в дискусіях, що точилися на сторінках журналістських професійних видань, а й віднайти їхні витoki, торкнутися пізнання закономірностей розвитку журналістики як науки, торувати в ній і свій шлях.

Ось тоді на читацький стіл під склепіннями Одеської державної наукової бібліотеки імені О. М. Горького і потрапила перша книга "Наукових записок", виданих Українським комуністичним інститутом журналістики в Харкові 1940 року.

© Черняков Б. І.

З авторів статей збірника лише два прізвища на той час були мені знайомі: викладач М. С. Черепатов виступав з проблем мови і стилю газети, студент Д. Прилюк аналізував лексичні скарби "Кобзаря" Т. Г. Шевченка. Судячи з близькості тематики, поруч виступили вчитель і учень. Але ж це була одна-єдина студентська наукова розвідка, яка потрапила на сторінки першого (і єдиного) випуску праць славетного УКІЖу...

Я знав, що доцент М. С. Черепатов працював у Москві, викладав у Академії суспільних наук та Московському університеті. 1973 року вийшло вже друге видання його монографії "Проблеми теорії публіцистики", – праці етапної у становленні нових уявлень про пресу. Професор Д. М. Прилюк – декан факультету журналістики у Києві – учасник усіх найпомітніших наукових конференцій та дискусій у пресі навколо проблем теорії публіцистики, що точилися з 60-х років. Отже, здібний учень, заявивши себе в журналістикознавстві ще в довоєнний час, не зрадив надій учителя?

З хвилюванням вчитувався в текст мовностилістичних студій студента 1940 року, подумки порівнював ті рядки з його творами зрілого майстра – прозаїка та науковця і педагога... Так ось де починалися витoki його творчості!

Перша зустріч із Дмитром Михайловичем сталася в лютому 1980 року. Того дня Володимир Іванович Шкляр – майже мій ровесник і колега по кафедрі, котрий, однак, устиг перед тим побувати в ролі мого ж таки вчителя, викладача – поспішав на зустріч із недавнім своїм першим опонентом по дисертації, професором Прилюком, який відпочивав у санаторії.

– Гайда зі мною. Бери пропозиції щодо теми дисертації – порадимося.

– Та чи можна, без попередження?

– Іншої такої нагоди може й не трапитися. Пішли.

Через три трамвайні зупинки від нашої школи – санаторій імені Чкалова. Відлига, але вологий пружний вітер з моря пронизує до кісток. У корпусі ж панує тиша і м'яке тепло.

Ставний чоловік запрошує до вітальні. Спокійний уважний погляд напрочуд голубих очей. Сутулість натякає на давню звичку подовгу працювати над рукописом, але господареві нізащо не можна дати його справжніх років...

Знайомимося. Розмова точиться навколо одеських та київських журналістських новин, згадуються спільні знайомі.

Дмитро Михайлович знає багатьох. Відзначаю зваженість характеристик, вміння глибоко приховувати іронію, прагнення складати уявлення про людину не за її словами, а за діями, за справами. На запитання, над чим працює, відповідає одразу:

– Пишу повість з майбутнього тетраптиху про війну. Ця буде про долю молодої жінки.

Погляд його стає лагідно-теплим, але голос неначе змінює тембр. Почувається, що йдеться про ще виношене, куди не варто до завершення роботи пускати сторонніх:

– Це вперше в мене у великому творі образ буде не збірний, а переважно на роздумах про долю моєї дружини. Та ось вже й вона сама, моя Віра Григорівна, прийшла!..

Поки на місці відсунутих рукописів лаштувався на журнальному столику чай, Дмитро Михайлович швидко переглянув принесений мною проспект, сказав:

– Тут треба думати. Тема вельми цікава, але нова – історія більшовицької зображальної публіцистики, на відміну від словесних її форм, у журналістиці майже не досліджена.

Від пропозиції взяти на себе керівництво роботою відразу ж відмахнувся:

– Тут я не фахівець. До того ж – не історик.

І відразу ж почав міркувати над проблемою потенційних керівників та можливих офіційних опонентів, називаючи передусім професорів О. Ф. Бережного, І. В. Кузнецова, П. М. Федченка... Відчувалася звичка швидко та без зайвих розмов все ставити на практичну основу. А для початкуючого дослідника ті перспективи були ще далекими і здавалися недосяжними, як журавлі у високому небі.

Торкнулися теоретичних аспектів теми. Обережно і тактовно Дмитро Михайлович "промацував" можливості співбесідника, повертав його до нових і нових граней проблематики журналістскознавчих досліджень. Констатував з деяким навіть здивуванням:

– Яка ж це, виявляється, цілина – царина зображення – і як мало ще знаємо ми про своє найближче і професійне, про журналістику...

Розмова вимагала продовження, а обставини санаторного побуту нагадували про необхідність прощатися. І ми домовилися про наступну зустріч, причому Дмитро Михайлович порадив висловлені щойно міркування викласти на папері. Зауважив:

– Кращого засобу дисциплінувати думку не знаю. Писане – залишається.

Наступного дня довелося відбути з Одеси у відрядження до практикантів. Два тижні, проведені в дорозі, були заповнені не лише роботою. Кожної вільної хвилини подумки повертався до розмови з Д. М. Прилюком, зважував сказане й почуте, пробував схематично виявити зв'язки понять і категорій того, що для "внутрішнього вжитку" умовно називав поетикою зображальної публіцистики. Тасував кількасот бібліографічних карток і майже стільки ж виписок та нотаток з багатьох аспектів фото-, кіно-, тележурналістики та пресознавства, книгознавства, режисури тощо. Зустріч із Дмитром Михайловичем відбулася на тому етапі творчого "бродіння" думки, коли каталізуюча наявність авторитетного судження, своєрідної експертної оцінки була вирішальною.

На друге побачення вже йшов без супутників, окрилений можливістю знову відчувати "розкіш людського спілкування", спостерегти ознаки напруженого творчого горіння, звіритися у дослідницьких планах визнаному професіоналу "союзного" рівня.

Зустріла мене Віра Григорівна. І повелася, як з дуже добрим знайомим. Навіть з роками буває важко збагнути, від чого залежало те вміння налагодити психологічний контакт саме такої чистоти і напруги. Була і небуденність сприймання співрозмовника, повага, щирість, невимушеність, непідробна материнська теплота в тих розпитуваннях про сім'ю, походження, матеріальні статки.

Дочекалися Дмитра Михайловича з санаторних процедур, потім провели його до їдальні. За цей час Віра Григорівна щиро і довірливо розповідала і про те, як познайомилася з буйночубим та яснооким Дмитрусем у Харкові, як студенткою медінституту входила в полум'я війни, як зигзицею за першою звісткою про рідне ім'я летіла без оформленого дозволу через усю країну із звільненої з-під загарбницького чобота Полтавщини аж у Казахстан, аби пригорнути свого лейтенанта та вже й не розлучатися з ним ніколи.

Летіла... То душа її прагнула до милого, коханого, несла передчуття жаданої зустрічі та біль за сплюндровану землю рідну,

а літерні, товарні та військові ешелони по захарачених залізницях тяглися розхитаними рейками довгі-довгі тижні.

Дмитро Михайлович якраз завершував роботу над повістю "Відгомін". Уперше за все спільне життя Віра Григорівна відчула себе не просто дружиною та господаркою, помічницею у всіх справах, а героїнею художнього твору.

Висока і страдницька робота душі – спогади. Радісні й гіркі, вони невід'ємні і від особистості, і від долі народу. Духовна спадщина – як дітям заповіт. Згодом, уже в Києві, в розмовах з В. Г. Жданенко ми ще не раз торкалися цієї теми.

Розмова з Дмитром Михайловичем виявилася на цей раз короткою. Уважно переглянувши проспект нової теми "Функціональна теорія фотожурналістики", він по хвилі роздумів висловився досить категорично:

– Це – для докторської, отже, ще не на часі. А поки що візьміться, юначе, за історію. Буду радий при потребі консультувати. Пишіть, заходьте. Про керівника та опонентів поговоримо, коли текст "витанцюється".

Такий поворот справи був зовсім несподіваний. Але так сталося із вибір з двох можливих напрямків розробки проблеми зображальної журналістики було зроблено. Відтоді я й зосередився на дослідженні витоків вітчизняної ілюстрованої преси.

Але примхи долі на цьому не скінчилися. Буквально через місяць по нашій зустрічі виявилось, що Одеська ВПШ припиняє діяльність і я наважився переїхати до Києва. Цілком природно, що хотілося продовжити працювати за фахом, тож і звернувся до декана факультету журналістики КДУ.

Особливого захоплення, м'яко кажучи, моя поява у Д. М. Прилюка тоді не викликала. Як зрозумів значно пізніше, він ніколи не поспішав вводити малознайому людину до колективу факультету. Гурт однодумців, злагоджений і вистражданий у своїй єдності – таким для нього був факультет, і благополуччя корпорації педагогів та науковців було для Дмитра Михайловича найвищою цінністю як для керівника. Був момент, коли він майже роздратовано кинув одному з наших спільних знайомих:

– Я думав, що буде просто консультація, а він тепер на роботу проситься...

І запропонував мені вступити до стаціонарної аспірантури.

Почекали майже місяць, але на єдине місце, заплановане для факультету, так ніхто й не наважився подати заяву. І в останній день прийому документів це зробив я.

Так уже не лише за станом роботи над темою, а й формально вже через півроку після першої зустрічі я став учнем професора Д. М. Прилюка – аспірантом на кафедрі, яку він очолював. Уроки мудрості та майстерності знайшли своє нове продовження.

Київ, 1988-2003

* * *

Коновець О. Ф.

ДМИТРО ПРИЛЮК ЯК ТЕОРЕТИК ПУБЛІЦИСТИКИ: УРОКИ МАЙСТЕРНОСТІ

Є особистості, зокрема у царині інтелектуальної праці, які не вкладаються у загальноприйняті стереотипи. Їхні образ, стиль мислення, ідеї і творчі здобутки не лише стають легендою, прикладом для наступних поколінь, а й визначають парадигму тієї чи іншої сфери людської діяльності, знань. Такою знаковою в історії української науки про журналістику є постать професора Дмитра Михайловича Прилюка.

Він прийшов до університету й очолив факультет журналістики наприкінці 60-х років минулого сторіччя. Це був час "відлиги", і, як багато з його колег-шістдесятників – письменників і журналістів – Олесь Гончар, Іван Дзюба, Микола Руденко, В'ячеслав Чорновіл та ін., – вніс свіжу творчу хвилю в задушливу, застійну атмосферу тодішнього життя, яка сформувалася у попередні десятиріччя тоталітарного режиму. Долаючи ідеологічні перешкоди, інерцію догматичного мислення, жорстку "опіку" недругів, Прилюкові вдалося за порівняно короткий період часу – 70-і – перша половина 80-х років ХХ століття – закласти фундамент українського журналістикознавства, створити українську школу дослідників публіцистики. Разом із своїми однодумцями – професорами

© Коновець О. Ф.

Володимиром Рубаном, Павлом Федченком, Володимиром Здоровею та ін. – він, по суті, одним із перших зробив спробу визначити генезу, окреслити традиції та національну специфіку української публіцистики.

Хоча це тоді не так було й очевидно. Пам'ятаю, з яким інтересом ми, студенти-заочники факультету журналістики Київського державного університету, слухали лекції професора Прилюка, дивувалися, як просто і доступно він умів пояснювати складні речі. Він був для нас, як кажуть, своїм. Більшість з нас уже були професійними журналістами, працювали в газетах і ми знали, що професор Прилюк теж не так давно був редактором – найпопулярнішою і на той час газети "Сільські вісті". Читали також дещо з його художніх творів і публіцистики, намагалися, як і він у своїй творчості, – йти від практики до теорії, від емпірики до науки.

Я тоді працював кореспондентом "Київської правди" і мої старші колеги, ветерани журналістики часто згадували Дмитра Прилюка, який свого часу був редактором цієї газети. Згадували як про людяного і водночас дуже вимогливого редактора, як про високого рівня професіонала-журналіста. Залишилися легенди, які, мабуть, і нині живуть у колективі редакції про те, як він умів одним поглядом оцінити якість твору, чітко і вправно його відшліфувати, невеличкими, ледь помітними правками чи штрихами довести до завершеності, "вписати" у формат видання. Це було в нього, як кажуть, від бога. Особливо йому вдавалися заголовки – під рукою майстра вони ставали точними, емоційно-гострими. Гадаю, ці якості редактора і публіциста мали пізніше вирішальний вплив на його наукові студії та викладацьку діяльність.

Так склалася доля, що Дмитро Михайлович став керівником моєї кандидатської дисертації. Точніше, я попросився до нього у пошукувачі – і він погодився. По суті, він був моїм хрещеним батьком у науці, допомагав робити перші кроки у журналістико-знавстві.

Моє творче спілкування з професором Прилюком випало на той період його діяльності – перша половина 80-х років минулого століття, коли він був уже визнаним ученим не лише в Україні, але й у всьому тодішньому Радянському Союзі. Тоді, крім московських дослідників журналістики (В. Горохов, Я. Засурський, Є. Прохоров, Е. Лазаревич та ін.), в Україні було два грун-

товних теоретиків публіцистики – Володимир Здорова і Дмитро Прилюк. Вони розвивали такі поняття і категорії, як "публіцистичне дослідження", співвідношення емоційного та раціонального у журналістському творі, "публіцистичний образ" тощо. Власне, усі тоді – у Москві, Ленінграді, Мінську, в інших пресознавчих центрах визнавали українську наукову школу журналістики саме за цими характеристиками, провідну роль професора Прилюка як лідера цієї школи.

Нещодавно вкотре переглядав тексти фундаментальних праць вченого – двотомник "Теорія і практика журналістської творчості"[1; 2]. І ще раз переконався: незважаючи на цитати класиків марксизму-ленінізму, ідеологічне забарвлення, попри ретроілюстрації, ця праця залишається і до нині актуальною. І не лише з точки зору історії. Викладені в ній ідеї, підходи до розуміння формування журналістського тексту, творчих методів журналіста, психології публіцистичної творчості – все це є класика журналістикознавства. А з класики треба починати, на ній виховуються, відточують свої новаторські ідеї нові покоління дослідників. Сам стиль викладу у книгах – це класичний зразок – наукової аргументації, логічної вмотивованості і, зрештою, доступності складного аналізу – як для науковців, так і для студентів.

Як на мене, найцінніше в науковій парадигмі Прилюка – це те, що він, мабуть, один із перших зробив спробу створити модель діяльності журналіста на зіставленні з творчим методом ученого-гуманітарія, використовуючи новітні на той час кібернетичні ідеї, ідеї моделювання соціальних процесів. Спостереження, відбір і дослідження фактів, способи їх коментування та інтерпретації, узагальнення й типізація подій і явищ, авторське "я" і документалізм, способи відображення і передбачення у публіцистиці і, навіть, формування журналістського твору та його архітектоніки – все це, на його думку, будується на основі теорії пізнання, методології наукового дослідження. "Виявляється, – підкреслював він, – якщо журналіст "порадиться" з філософією, соціологією і соціальною психологією, то й можливості зображення особи незрівнянно розширюються"[1, 256]. Власне, теза про соціальну роль людини, запроваджена тодішнім визнаним соціологом А. Коном і адаптована професором Прилюком до нарисового жанру, є однією з продуктивних ідей у сучасній комунікавістиці, зокрема в теорії і практиці формування іміджу.

Для мене багато з цих ідей стали визначальними в розвитку концептуальних положень моєї першої дисертаційної праці, особливо стосовно обґрунтування закономірностей творчості наукового журналіста. Це і співвідношення рівнів пізнання дійсності – "буденної свідомості", емпіричного і теоретичного, і формування жанрів наукової журналістики – як синтез документального, наукового і художнього способів відображення дійсності (науково-публіцистичний, науково-художній і науково-художньо-публіцистичний жанрові стилі), й особливості створення "науково-публіцистичного образу" (гармонійне поєднання науково-понятійних та емоційно-образних структур)[3]. Водночас процес створення публіцистичного тексту він розглядав і як своєрідне мистецтво, мистецтво літературного дискурсу, де важливу роль відіграють психологічні елементи: "Як психологія наукової, так і психологія літературної творчості визначають такі загальні стадії творчого процесу: виникнення задуму, пошуки шляхів його розв'язання і втілення задуму в продукті творчості" [1, 63].

Це за Прилюка ствердилася традиція вивчення стилю, творчої манери кращих вітчизняних публіцистів – тодішніх наших сучасників – А. Аграновського, С. Плачинди, В. Коротича, Я. Голованова та ін. Власне, коли на той час соціологія "не працювала", то публіцистика замінювала певним чином науку – соціологію, економіку, історію. Як влучно висловилася відома журналістка Тетяна Тесс, те, що тоді не можна було науковцям, дозволялося журналістам. Адже саме письменницька, нарисова публіцистика якнайкраще виявляла протиріччя між існуючою адміністративною системою і потребами реального життя.

Ще один урок професора Прилюка – особлива вимогливість до композиції, як сьогодні кажуть, до структури журналістського тексту, його просторово-часове наповнення. Йдеться про акцентацію таких важливих змістових елементів твору, як специфіка спілкування, народження і розвиток думки, полеміка, доказовість і переконливість певних тверджень, тон розповіді, підтекст, перша і остання фрази. Ці поняттєво-дискурсні домінанти вкладаються ним у важливі "зарубки" для практика-журналіста: "Щоб відчутно зобразити динаміку подій у журналістському творі, треба домогтися динаміки викладу... І ще одна зарубка для пам'яті: автор не фотографує, не копіює побачене й почуте, а імпровізує в темпі і

ритмі певних обставин, висуваючи на перший план виразні подобиці, зупиняючи нашу увагу лиш на характерних рисах та провах. А це вже плід справжньої творчості – ввібрати в себе масу рухів та звуків і тут вже відтворити на папері в природній послідовності найпромовистіші з них"[2, 258].

Разом з тим своїми "зарубками" він зовсім не обмежує творчі можливості дослідника, не схематизує використання запропонованих ним підходів і методів, а дає альтернативу, свободу творчого вибору. Як вважає вчений, його наукові праці – "це розповідь про можливий варіант творчого процесу: в певній послідовності, з посиланнями на те, як буває, з зіставленнями кількох точок зору, з щирим запрошенням до читачів виробляти й свою, найбільш сприйнятну..."[2, 279].

... Пам'ятаю нашу зустріч з Дмитром Михайловичем, яка відбулася 20 років тому. У незвичних обставинах, у лікарні, де після чергового інфаркту він проходив курс реабілітації. Надто багато відповідальності й хвилювань брало на себе серце професора, який очолював факультет журналістики, керував аспірантами, а в години дозвілля писав монографії і прозу. На тумбочці у палаті, серед книг, паперів з нотатками, лежала папка з моєю дисертацією, а на тлі всього цього – кошик червоних осінніх яблук, які я приніс на відвідини, – дочорнобильських, чистих і красивих.. А потім була розмова. Пам'ятаю, як на подвір'ї лікарні, у тіні золотавих лип звучав його характерний м'який баритон. Пам'ятаю його висновок, завершальні слова: "Є дисертація. Звичайно, текст ще треба правити, шліфувати, але тут – свіжі думки, підходи... А знаєш, друже, що головне в нашій справі? Не боятись новачій, відстоювати свої ідеї, свою позицію в науці – аргументовано і чесно!".

Нині я сприймаю ці слова як заповіт учителя. Він був філософом, майстром слова, умів підніматися над буденністю, окрилювати... Він справді випередив свій час, і час зберігає його життєвий подих.

Література

1. Прилюк Д. М. Теорія і практика журналістської творчості: Методологічні проблеми. – К.: Вища школа, 1973. – 272 с.
2. Прилюк Д. М. Теорія і практика журналістської творчості: Проблеми майстерності. – К.: Вища школа, 1983. – 279 с.

3. *Коновец А. Ф.* Функционально-структурные особенности современной советской научной публицистики // Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.01.10 – журналистика / Киев. гос. ун-т им. Т.Г. Шевченко. – К., 1984. – 24 с.

* * *

Вовк Т.А.

ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ДМИТРА ПРИЛЮКА

Д. Прилюк залишив помітний слід в українській журналістиці як редактор провідних газет і дбайливий вихователь журналістських кадрів – декан факультету журналістики КДУ ім. Т. Шевченка у 1965-1969 та 1972-1982 роках. Офіційна біографія відомого журналіста й педагога є свідченням стабільного поступу службовими та партійними сходами, визнанням його професійних та наукових заслуг, підтверджених десятками книжок та брошур, численними газетними матеріалами (Прилюк Дмитро Михайлович. Особова справа).

Тим цікавішим є погляд на нього, кинутий з-за океану. Ю. Шевельов в останньому своєму інтерв'ю, даному Катерині Кіндрась у Нью-Йорку, згадав Д. Прилюка серед своїх перших учнів [2, с. 15]. Саме взаємини Шевельова та Прилюка дозволяють зробити додаткові штрихи до портрету останнього. Учителя й учня доля звела в сумно пам'ятному 1937 році. Тоді дев'ятнадцятирічний Дмитро, відразу після середньої школи, закінченої в с. Божиківці на Поділлі, вступив до Українського комуністичного інституту журналістики в Харкові.

Декілька слів про знаменитого Прилюкового вчителя. Ю. Шевельов (1908-2002) походив з родини генерал-майора російської армії Володимира Шевельова, що зник у вирі революцій 1917 року. Соціальне походження дамокловим мечем зависло над долею юнака. Проте в 1931 році він здобуває вищу освіту в Харківському інституті народної освіти (університеті). По тому, впродовж

© Вовк Т. А.

30-х рр. XX ст., Ю. Шевельову довелося працювати в закладах журналістського профілю, таких як: Український комуністичний газетний технікум, Українське комуністичне газетне училище, Український комуністичний інститут журналістики (УКІЖ). Наприкінці 30-х він закінчує університетську аспірантуру в Л. Булаховського й захищає дисертацію "Із спостережень над мовою сучасної поезії" (2, с. 19). Блискучий філолог-україніст із шляхетним родоводом, "суцільно безпартійний" Ю. Шевельов вабив до себе талановиту молодь і водночас викликав у неї певне неприйняття як людина іншої, міської української культури.

А до журналістської освіти тяглися тоді переважно вихідці з села, такі як Д. Прилюк. Через міжвоєнні спогади Ю. Шевельова рефреном проходить рядок П. Тичини: "Чорнозем підвівся і дивиться в очі" (4, т. 1, с. 111). Більшовицька влада, здійснивши культурну революцію, дала пореволюційному поколінню молоді шанс вирватися з підколгоспного життя. "Радянський режим і партійна диктатура були для них фактами такими ж недискусійними, як наявність повітря чи соняшного світла." (4, т. 1, с. 112). З них мали виховувати й доволі успішно виховували слухняних виконавців волі партії. В 1933 р. Прилюк вступає до комсомолу, а в 1940 р. його приймають до лав КПРС. Він виявився обдарованим студентом, відзначався скромністю, залюбленістю в слово, міг незалежно думати й виявляти свої почуття (4, т. 1, с. 198). Явна симпатія до здібного юнака проявилася в тому, що перша друкована праця Прилюка з'явилася в єдиній науковій збірці УКІЖу, сформованій зусиллями учителя. Після вузу Прилюка зараховують до аспірантури Харківського університету на кафедру того ж таки Л. Булаховського – учителя Ю. Шевельова. Навряд чи це було випадковістю.

Проте реалії 30-х років минулого століття не дозволили розвинутися плідній науковій співпраці учителя й учня. Адже влада цілеспрямовано готувала з щирих юнаків та дівчат бійців ідеологічного фронту ("вовків", за влучним виразом Ю. Шевельова). "Кожний з них міг бути завтра заарештований до НКВД і призначений на слідчого, я міг бути його арештантом, якому він бив би пику і катував фізично й духовно" (4, т. 1, с. 195). Зрозуміло, що викладач жодною мірою не міг довіритися своїм студентам.

У мемуарах Шевельов порівнює Дмитра Прилюка з іншим

талановитим студентом Романом (Яковом ?) Кухарем. Останній з початком війни просочився до Києва, працював з Оленою Телігою в "Українському слові" та прийняв, швидше за все, мученицьку смерть від нацистів у Бабиному яру (4, т. 1, с. 198, 252). "Ні про що таке не можна говорити в випадку Прилюка", який органічно сприйняв ідеологію сталінської доби, обравши кар'єру й долю успішного партійного журналіста", – зазначає Шевельов (4, т. 1, с. 198-199).

Остання зустріч учителя й учня мала місце в Харкові у вересні 1941 р. Д. Прилюк відбився від своєї військової частини й поспішав на схід після падіння Києва. Ю. Шевельов запросив військового на ночівлю, але сам ні в якому разі не збирався рушати з дому. "З самого початку війни я знав, що не хочу боронити Радянський Союз. Він був не мій і не мого народу". (4, т. 1, с. 12). Природно, що надалі вони рухалися в протилежних напрямках: Прилюк знайшов собі політроботу в м. Куйбишев на Волзі – тилловій столиці СРСР, а Шевельов через Київ і Львів дістався Мюнхена, де зміг нарешті зайнятися власне наукою, виводячи українську славистику на світовий рівень.

Інакше й бути не могло. Адже Шевельов репрезентував соціальної групи недобитої інтелігенції старої школи, яка свідомо зробила український вибір та органічно не сприймала тоталітарного режиму. Він знав, що є й інше життя, де розум не вважається горем чи злочином, а лишень умовою розквіту творчої особистості. Шанс просочитися до іншого виміру надала німецька окупація. Знайшовши час і кошти для організації виїзду на Захід усіх бажаючих, нацисти прислужилися українській справі, бо допомогли цією дією зберегти тоненьку нитку спадкоємності питоми національної культури. Вже в 90-ті роки діаспора повернула збережене Батьківщині, звівши місток між минулим та майбутнім незалежної України.

Д. Прилюк не знав іншого виміру, мабуть, не уявляючи себе з протилежного боку фронту. Запис "українець" у документах лише ускладнював йому життя. Задля того, щоб утримуватися на плаву, доводилося повсякденно жертвувати українським інтересом заради партійної справи. Нагадаємо, що вдруге деканом факультету журналістики Прилюк став з приходом до керівництва КПУ В. Щербинського, коли ідеологічне відомство очолив відомий дослідник наці-

ональних відносин В. Маланчук. Це була доба останнього великого погрому української культури й вона була цілком забезпечена виконавцями належного фахового рівня. Декан не лише здійснив кінче необхідну структурну перебудову факультету, відкрив школу журналістської майстерності в Черкасах, а й запропонував встановити жорсткий контроль над лекційним процесом, що включав радіофікацію аудиторій, стенографування лекцій тощо (1, Ф. Р-1246, оп. 17, спр. 418).

Д. Прилюк уникав згадок про учнівство у Ю. Шевельова в паперах своєї особової справи. Тим загадковішою є спроба нагадати про себе учителю, передавши йому через приватну особу книгу "Село на нашій Україні" з теплим дарчим написом: "Вельмишановному Юрію Володимировичу, моєму доброму навчителю... і добродійникові від вдячного учня. Дм. Прилюк, Київ, вересень 1962 р." Адресат здогадався про замовний характер цієї акції й дав у спогадах нищівну оцінку подарункові: "Це була звичайна жуйка соцреалістичних трафаретів про щасливе колгоспне життя. Таких книжок Прилюк видав не одну" (4, т. 1, с. 199).

Життєвий шлях Д. Прилюка не можна зводити до вад чи гарних рис його особи, бо він ілюструє проблеми української культури загалом. Ю. Шевельов вельми актуально наголошує на рустикальності України, існуючої "незалежно від політичних переконань і ними вмотивованої поведінки" окремих особистостей. "Але кардинальна відмінність між мною і українською більшістю нашої групи була та, що вони йшли своїм шляхом, бо він був ним уготований обставинами їхнього життя, а я вибирав" (4, т. 1, с. 156). Людину з усвідомленим правом вибору ніяка державна машина перевиховати не здатна. Саме цьому, за великим рахунком, вчив майбутніх журналістів педагог і саме проти цього було налаштовано однопартійну систему, в якій усім їм доводилося існувати. Здається, Шевельову так і не пробачили цієї відмінності учні. Виявом цього став конфлікт між ним та найталановитішим студентом УКІЖу Олесем Гончаром, що спалахнув уже за незалежної України. Якщо облишити формальний привід (суперечливий епізод з часів Другої світової війни), то перед нами відкриється сутнісний конфлікт двох українських культур – міської та сільської, незалежно від статусу опонентів на момент сутички. То якою ж має бути культура, елітарною чи народною?

Та всякою, але ж імідж держави визначає культура світових стандартів – елітарна.

Ю. Шевельов творив елітарну культуру і досяг позитивного результату. "Мабуть, у разі закидів щодо провінційності українська культура тепер зможе виправдатися, саме завдяки тому, що "тут був Шевельов". Натомість ця країна навряд чи наважиться пояснити, чому "тут його не було". Ані "тоді", ані "після" (2, с. 19). Отже, маємо наважитися, позаяк українські культури конче потребують діалогу, а не конфронтації.

Література

1. Держархів м. Києва, Ф. Р-1246, оп. 17, спр. 418.
2. Матвієнко С. Кінець століття // Дзеркало тижня. – № 15 (390). – 20.04.2002. – С. 19.
3. Прилюк Дмитро Михайлович (особова справа). – Архів Київського ордена Леніна і ордена Жовтневої революції Державного університету ім. Т.Г.Шевченка, ф. Р-1246, оп. 4Л, спр. 84/1987.
4. Шевельов Ю. (Шерех Юрій). – Я – мене – мені... (і довкруги). – Харків – Нью-Йорк, 2001. – Т. 1. – 430 с.; Т. 2. – 304 с.
5. Шевельов Ю. "Я хотів сказати "До побачення" всім, кого любив..." (розмову вела К. Кіндрась) // Дзеркало тижня. – № 16 (391). – 27.04.2002. – С. 15.

* * *

Святовець В.Ф.

ЯК СТВОРЮВАЛАСЯ КНИЖКА ДЛЯ ДІТЕЙ

Не пригадую жодного випадку, коли б декан факультету журналістики, завідувач кафедри періодичної преси, а пізніше – професор Д. М. Прилюк коли-небудь хоч на кілька хвилин запізнівся на збори чи на нараду. Більше того, він завжди приходив заздалегідь. Так було й цього разу, коли мало відбутися засідання кафедри, керованої вже не ним, а проф. А. З. Москаленком. По завершенні консультації для студентів я зайшов до кімнати і стрівся з Дмитром Михайловичем, який щось нотував у зошиті. До речі, він ніколи, пригадується, не сидів склавши руки, а завжди щось обмірковував і писав.

© Святовець В. Ф.

Оскільки наші столи стояли поряд, невдовзі Дмитро Михайлович простягнув мені в зеленій обкладинці книжку "Веселі пригоди з доброї нагоди":

– Ось познайомтеся: як кажуть деякі стильні студенти, я розколювався і видав у "Веселці" збірку оповідок для дітей молодшого шкільного віку, – сказав професор. – Якщо сподобається і знайдете час, то відгукніться у пресі невеличкою рецензією. Буду вдячний. – І додав, що читав мої твори для дітей і вважає: вони повинні подобатися нашим найменшим громадянам, оскільки в них є необхідні пізнавальні та виховні чинники. До того ж вони викладені свіжою і образною мовою.

Я з цікавістю став перегортати сторінки книжки. Угорі над малюнком звернув увагу на присвяту: "Моїм дорогим онукам на добро". Отак скромно, без зайвих слів та патетики найвищі одкровення душі, її художній виквіт педагог, науковець, письменник і публіцист подарував на читання, на зростання, на гарне навчання, на любов до благословенної природи не лише власних онуків, а й усіх дітей.

Нова збірка складалася з невеликих повчальних історій та окремих епізодів із життя свійських та диких тварин і птахів. У оповідках ішлося про природний розум, кмітливість, а подекуди й винахідливість, навіть хитрість представників царства живої природи. Почасти змальовувалися доволі смішні, дотепні ситуації, пов'язані з поведінкою птахів і тварин подекуди навіть у виняткових, екстремальних ситуаціях.

Книжка Д. М. Прилюка мала своєрідне обрамлення: передмову і післямову, в яких було закладено авторське звернення з мудрими життєвими порадами до юних читачів. Їхня суть – плекання в дітей важливого благородного почуття любові до навколишньої природи. І щоб ця любов сягала до глибини серця, оскільки без такого людського гуманного фактору не можна вважати повноцінною людиною.

Звертаючись у передмові до дітей, автор привчає їх до вдумливого повсякденного аналізу власної поведінки, дії та вчинків: "Згадайте, – пише він, – чи не завдав хто з вас якої-небудь шкоди чи пташці, чи зайчикові, чи зеленому рясту або квітам у лузі. Можна знічев'я наступити на молодий пагінець, що пробився з землі до сонця, і не відчути, що затоптав майбутню кучеряву березу чи мо-

гутній дуб. Бо насправді той необачний крок може вбити дерево, що виросло б з часом. Іноді хлопчики вважають за подвиг видертись до пташиного гнізда та забрати звідти яєчка. А насправді – то непоправний збиток, бо природа збідніє на кілька пташок".

У післямові автор спонукав дітей докладати зусилля до всілякого сприяння у нелегкому житті тварин і птахів, а в разі потреби обов'язково ставати їм у пригоді. "Багато можуть допомогти діти своїм четвероногим та пернатим друзям, – зазначається там. – І чим більше з'являтиметься їх довкола наших осель, тим дружніше виводитимуть вони свої чарівні пісні, милуючи нам слух, і сміливіше спілкуватимуться з нами, приносячи нам щиру втіху".

– У літературних колах Франції побутує твердження, – мовив я, – що по суті всі художні твори і кожен зокрема, – це своєрідні листи письменників, адресовані знайомим і незнайомим людям. Адже у них розкривається і доноситься найсокровеніше те, чого вони не могли не сказати, не передати у спадок нащадкам.

Фігуральна думка французьких письменників сподобалася Дмитру Михайловичу і він мовив:

– Хтось із корифеїв української прози, здається, Михайло Стельмах, а, може, й Олесь Гончар, але ні, все-таки Стельмах, сказав, що той не письменник, який не написав для дітей бодай однієї книжки, того не можна вважати справжнім письменником. І риторично запитав: "Правда ж, мудра думка?"

– Дмитре Михайловичу, звернувся я, – а чи довго ви писали свої веселі пригоди?

– Задум створити такого типу дитячу книжку про "братів наших менших" виник у мене давно, я б сказав, дуже давно. Але ви самі розумієте, написати її "одним махом", "одним присіданням" до столу, на мою думку, неможливо. Остаточному процесу творення передував скрупульозний багаторічний збір матеріалу. Адже основа книжки – цілком реалістична: або мною особисто спостережена ситуація, або кимось переказана. Хоча в деяких випадках доводилося, так би мовити, займатися контамінацією, тобто кілька випадків зводили в один сюжет. Або: з одного епізоду я беру початок, а з другого основу, а з третього – кінцівку. У ряді оповідок домислював ситуацію, хоча в кожному окремо взятому випадку це робилося на неодмінній життєвій основі.

Мені здалося, що малюнки у книжці могли б бути барвистішими, яскравішими та й мобільнішими і менш статичними. Я

виказав і цю думку автору, з якою він цілком погодився.

– У подібного типу книжки малюнок має бути таким, щоб дитина не могла від нього відірвати очей. І це – аксіома. Тому в книжках для дітей повинно використовуватися багатство яскравих фарб та їх відтінків.

Я висловив задоволення малюнками до своєї книжки, зробленими Е. Орро. Також зазначив, що художниця своїм ілюстраціями у багатьох випадках ніби розсуває рамки моєї оповіді. Це здебільшого стосується тих подробиць, колориту, які, по суті, відчутні в оповіданнях. Малюнки сповнені несподіваних додаткових колізій, подекуди й драматизму. Художниця, підкреслив я, ніби стала моїм співавтором.

– У такому разі вам пощастило, – мовив Дмитро Михайлович. – Малюнки в дитячих виданнях повинні надавати наочності, слугувати розвитку образного мислення, сприяти вияскравленню уяви і фантазії юних читачів. Як і в кожному, хай невеличкому творі, так і в малюнку неодмінно повинна бути якась родзинка, а точніше, утаємничена загадка, котру повинна помітити і розгадати дитина. Гадаю, змістовний, ошатний малюнок сприятиме глибшому розумінню дитиною тексту і аж ніяк не відволікати на узбіччя її увагу, а поспішатиме на допомогу її фантазії.

Наша розмова про літературу для дітей перемежовувалася "вставками" Дмитра Михайловича про різних людей, здебільшого високих посадовців з колишнього і тогочасного університетського середовища. Декотрим з них він давав містку, точну позитивну, а нерідко й приправлену іронією характеристику, часом сипав уїдливими, гострими дотепами, замішаними на каламбурах, парадоксах, несподіваних паралелях з популярними героями гумористичних і сатиричних як вітчизняних, так і зарубіжних творів. З усього видно було, що він був у гарному, гармонійному настрої. Характерно, що камертон розмови професора постійно мінявся. Він легко і невимушено переходив від серйозної теми до веселої і навпаки.

– У нас на факультеті, – сказав Д. М. Прилюк, – нема слабких, недолугих викладачів, бо всіх ретельно сам добирав. Але, на жаль, є байдужі до знань, без чіткої мети, я б сказав, вайлуваті, лінійні студенти, які не завжди здатні визнати власні прорахунки в опануванні певним предметом і звинувачують, як правило, в небажаних оцінках лише екзаменаторів. І все тому, що пиво і опера, як фігурально висловився А. П. Чехов, у них завжди на

першому місці. Аби хоч трохи навчити таких студентів журналістській творчості, потрібно не лише уміння, а й неабияка праця, наполегливість викладачів.

Наближався час засідання кафедри, якою на той час керував професор А. З. Москаленко. До кімнати стали заходити колеги. Наші діалоги урвалися. Але, здається, я ніколи більше не бачив Дмитра Михайловича в такому доброму, погожому настрої, якимось дивовижно розкутим, збадьореним, гумористично-іронічно настроєним, як того дня. А невдовзі він почав скаржитися на слабкість серця...

Снували, наче бджоли біля вуликового льотка, у коридорах факультету журналістики студенти, проводили в аудиторіях заняття замислені, поважні, часом, усміхнені викладачі. Здавалося, ніби все йшло давно прочовганою колією. Але ставало до болю щемко в грудях, що в цих коридорах і на заняттях ніколи більше не з'явиться улюбленець студентів, професор Д. М. Прилюк, який багато років був справжнім хазяїном факультету, духовним батьком студентів, умілим, вимогливим, принциповим і справедливим керівником викладацького корпусу.

Назаренко Г. І.

КОРИФЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Швидко спливає час. Наче це вчора було, а вже тридцять років минуло відтоді, як у 74-му нас, абітурієнтів, що поз'їжджалися до Києва з усіх областей України вчитися на журналістів, зібрав декан в актовому залі "жовтого" корпусу головного університету. Мабуть, нас там було близько тисячі, адже місць на стаціонарі було 100, а конкурс – 10 претендентів на одне місце. Поза конкурсом – звільнені з лав Радянської Армії та робітфаківці, але таких було небагато, в основному абітурієнтська братія складалася з учорашніх школярів із замріяними очима і творчими здібностями, реалізованими у ліричних віршах, творах з літе-

© Назаренко Г. І.

ратури та замітках, опублікованих у місцевій пресі. З цього починали всі, отже і уявлення про журналістику в нас були відповідні – словотворення про щось високе, окрилене ширяння в небесах... І ось з такими уявленнями про обрану професію і творчими доробками (як я сьогодні розумію – ще майже дитячими, наївними, незрілими) ми прибули до столиці, до її "інтелектуального серця" з його півторастолітньою історією, до "червоного" (саме там тоді приймали документи) і "жовтого" храмів науки.

Декан – сивий і поважний – вийшов перед нами, уособлюючи в собі всю українську журналістику, в яку ми так прагнули увірватися, будь-що здолавши цей рубіж – вступні іспити. Від першого ж погляду на нього склалося враження, яке потім уже ніколи не змінювалось: справжній журналіст, справжній декан, справжній університетський професор, справжній українець, справжній інтелігент.

Його місія була на той момент надто важкою: він мав роз'яснити нам, що 95 відсотків з тих, хто приїхали, повернуться додому ні з чим, що він не може прийняти всіх бажаючих, що правила дуже суворі. Він говорив про те, що одного обдарування в цій професії замало, що потрібен життєвий досвід, якого з книжок не вичитаєш. Адже журналіст має розбиратися в складних ситуаціях, розслідувати життєві проблеми, розв'язувати запутані вузли. Бо він (така вже професія!) – і політик, і педагог, і прокурор, і адвокат, і психолог, і слідчий, і економіст, і філософ, і цінитель мистецтва, і протоколіст, і науковець. А те, що він, як правило, в душі письменник і поет, мандрівник і мрійник, то можна лише констатувати, але до фахових вимог ці характеристики не належать. Це була наша перша серйозна лекція з журналістики, яку ми з потрясінням слухали, і Дмитро Михайлович Прилюк тоді був для нас більше, ніж деканом, – вершителем наших доль, майже богом.

"Хай для вас це не буде трагедією, – говорив він. – Поїдьте додому, попрацюйте рік-два у своїх редакціях, наберіться досвіду, розберіться що до чого, переконайтеся у правильності свого вибору, і ми вас візьмемо поза конкурсом." З нами говорив не чиновник, столичний начальник, а батько, добра і щира людина, яка сама багато пережила і тому розуміє всіх нас. Ми слухали і вірили кожному його слову, жадали навчатись тільки у нього, бути під його крилом, на його факультеті.

Скільки тисяч нас, абітурієнтів і студентів декана Дмитра Михайловича Прилюка, його випускників, представників його школи журналістики, – розлетілося по всій Україні, по сотнях редакцій, де одне лише згадування імені "батька факультету" на десятиліття стало паролем, який впускає до кола своїх, рідних, назавжди пов'язаних одним вибором, однією академією майстерності, одним духом навчання, одним законом ставлення до професії.

Він закінчив Інститут журналістики у Харкові у 1941 році. До початку 50-х в Україні журналістську освіту можна було здобути лише тут, де власне і розпочиналася історія українського журналісткознавства з 20-х років: УКІЖ – Український комуністичний інститут журналістики та Харківський технікум журналістики імені Миколи Островського. Через три десятиліття після отримання свого журналістського диплома він передавав естафету нам. І сьогодні, передаючи цю естафету новому поколінню юних журналістів-початківців, ми намагаємось наслідувати його досвід, одразу зазначаючи, що продовжуємо школу і методику професора Прилюка.

Перш за все він навчив нас бути справжніми газетярами, любити цю роботу, цінувати її, розуміти її поважність, ніколи з нею не поривати і з гордістю себе відносити до газетярського племені, ким би ти не став, куди б не закинуло тебе життя. Він сам пройшов усіма сходинками газетярської кар'єри, принісши у велику журналістику і велику літературу пам'ять своїх перших кроків. Сільський хлопчина-сирота, що пізнав і голод, і злидні, і бідкання матері-удови з п'ятьма малими дітьми, на початку страшних 30-х прийшов у деражнянську "районку" "За соціалістичну перебудову". Це був початок його професійного шляху.

Ми, його студенти, у відносно благополучні 70-ті не без шоку розглядали фотографії, які час від часу з'являлися чи то на ювілейних виставках факультету, чи то в нашій стінній газеті "Слово – зброя". Таке знайоме широке обличчя нашого декана ми знаходили серед замучених напівголих сільських дітлахів, які перелякано тиснулись один до одного. Згадуючи ту фотокартку зараз, я хотіла б спитати у Дмитра Михайловича, як його багатодітна родина без батька (йому виповнився лише рік, коли батько помер, а мати лишилася з п'ятьма сиротами на руках) пережила страшні, голодні 20-ті роки, а потім Голодомор 33-го, чи всі вижили, що

сталось тоді з їхнім селом. Але 30 років тому знати про Голодомор в Україні було заборонено, і ми нічого не знали, так само, як і про репресії, і про все інше, пережите нашими людьми. А в нього, який вижив у 30-ті, попереду була війна, і фронтові фотознімки Дмитра Прилюка (у листопаді 41-го йому виповнилося 23 роки), а також його листи з фронту справляли на нас, що народилися у 50-ті, не менш шокуюче враження.

Пам'ятаю: на стіні факультетського коридору вивішено справжній фронтовий лист молодого Дмитра Михайловича до дружини Віри Григорівни. Вони юні, закохані, тільки почали жити, вчитися, а тут – війна, пекло, смерть на кожному кроці... Всім цим дихають його рядки, виписані знайомим, розгонистим почерком. Це нагадувало б сторінки роману, аби не було справжнім історичним документом, таким самим, як і та його дитяча фотокартка, зроблена у Божиківцях на Поділлі. Непідробна правда, непідробний досвід, живе свідчення покоління. І так все, все в його житті було по-справжньому: село, сирітство, війна, кохання, журналістика, дружина-лікар, двоє синів, деканство, книги.

Журналістика заповнила собою 56 прожитих ним неповних 69 років... А ще була робота кореспондентом, заступником редактора та редактора газет на Харківщині, Полтавщині, Вінниччині, Київщині. Сільський хлопчик – дописувач "районки", пройшовши війну, здобувши спеціальну освіту і життєвий досвід, виріс до редактора всеукраїнської газети "Сільські вісті" (тоді – "Колгоспне село").

Коли ж нарешті у Києві було організоване відділення, а потім і факультет журналістики, столичний центр підготовки журналістських кадрів, збираючи найкращі сили, запросив Дмитра Михайловича Прилюка. Це було цілком закономірно, адже він належав до плеяди тих корифеїв, які стояли біля колиски української журналістської освіти, організовуючи її або складаючи перші "харківські" випуски українських дипломованих журналістів: Іван Васильович Прокопенко, Володимир Андрійович Рубан, Дмитро Михайлович Прилюк.

Він був спочатку викладачем, але згодом став завідувачем кафебри теорії і практики радянської преси, деканом столичного факультету журналістики. Ті, кому пощастило вчитися під крилом Дмитра Михайловича Прилюка, пам'ятають стиль його роботи,

який поширювався на всю діяльність факультету і який захоплював усе студентство і весь професорсько-викладацький склад.

Він трудився, як віл, не відпочиваючи, здається, ніколи і зовсім не жаліючи себе. З раннього ранку до пізнього вечора він спілкувався із студентами, за будь-яких умов і обставин писав (статті до газет, підручники, романи, журналістикознавчі праці, навчальні плани і методичні розробки, звіти до ректорату і документацію для відкриття на факультеті газетного архіву), приймав відвідувачів звідусіль без попереднього запису та без затримки, читав прекрасні лекції про те, що журналістика – то є творчість, а не ремесло (курс "Теорія і методика журналістської творчості"). А ще постійно дискутував з опонентами, боровся з ваківськими чиновниками, які роками не хотіли затверджувати його докторську дисертацію, воював з начальниками ректорату за своїх студентів і викладачів, дратуючи їх своєю незалежністю, винятковим демократизмом, вибуховістю, пристрасністю у відстоюванні своєї позиції. Навіть в останні роки, хворий на діабет, він продовжував працювати у звичайному ритмі, до якого звик протягом життя.

Журналіст-практик і журналістикознавець-аналітик, він поступово виріс у відомого українського письменника, майже щороку видаючи з середини 50-х років нові цікаві книжки. Бібліографія його доробку вражає своїм обсягом і жанровою розмаїтістю: збірки нарисів ("Уроки", "Здорові будьте, люди", "Село на нашій Україні", "Шукачі скарбу"), гуморесок і фейлетонів ("Дозвольте запевнити!", "На здоров'ячко!", "Давні знайомі"), балад і сказань ("Вічність", "Одвічне"), оповідань для дітей ("Безсмертя батьків"), романів ("Де ти, доле?", "Повноколосся"), повістей ("Село, а в ньому люди", "Земносили", "Ми були молоді"), оповідань ("Кохання не залишу") тощо.

Ми, студенти-практиканти, вивішували на факультетських стендах, у коридорі свої кращі дебютні публікації, але час від часу на цих самих стінах і стендах з'являлись щойно опубліковані газетні статті і нариси за підписом "Дмитро Прилюк". Наш сивий, маститий батько-декан, який мав за плечима понад 500 художніх, наукових і публіцистичних творів, багато книжок, вважав за честь кожен виступ у періодичній пресі, кожную можливість висловити думки перед величезною аудиторією газетних читачів, підписавши сказане своїм ім'ям. "Я пишу, друкуюсь,

моє ім'я з'являється на шпальтах, я не відстаю від вас, молодих, а значить, я живу, я дію як журналіст, як газетяр, і тому я маю право навчати вас", – начебто говорив він нам, коли на стіні з'являлась чергова сторінка свіжої "Правды", "Известий" або "Сільських вістей", де була надрукована його стаття.

Тільки з роками починаєш повною мірою розуміти, яке це справляло на нас, початківців, глибоке враження. Навчання не словами, не теорією, а особистим прикладом безкінечного служіння справі, обраній професії, перу. Безперервне писання, безперервна творчість, безперервне спілкування з читачем. Він писав як дихав – легко, просто, природно. Слова, рядки, сторінки вилітали з-під його пера, як весняні птахи. Коли я чую знаменитий вислів про те, що журналістика – це не професія, а спосіб життя, група крові і таке інше, – я одразу згадую Дмитра Михайловича Прилюка, і тільки його. Навіть ставши відомим письменником, професором і метром журналістики, він не перестав регулярно дописувати до газет і радіти, як юнкор, кожній новій публікації.

Віддаючи черговий рукопис до редакції або беручи в руки свіжий номер зі своїм матеріалом, я досі відчуваю трепет, якому навчив усіх своїх учнів Дмитро Михайлович Прилюк. З роками газетна журналістика перестала бути провідною, престижною. Стала надовго модною тележурналістика, популярним і найдоступнішим – радію, а з настанням ери загальної комп'ютеризації на перші позиції поступово виходять Інтернет-видання... Але стара класична преса – те, з чого журналістика починалася, те, що зберігає на папері пульс чотирьох століть, – вона, як і півторисючолітній театр, ніколи не зникне, яке б нове кіно не захоплювало публіку.

Вірний служитель пера, Дмитро Михайлович заповідав і нам весь час гострити своє перо і ніколи його не зраджувати. Справжній газетяр, він знав і любив газети – великі й малі, районні та центральні, спеціалізовані й загальнополітичні. Він вважав за необхідне, щоб кожен студент-журналіст щодня заходив до спеціально створеного ним газетного архіву і "пірнав у газетне море", насолоджуючись можливістю гортати сторінки преси, як хвилі життя.

І ще одне хочеться обов'язково зазначити, згадуючи сьогодні

роки спілкування з Дмитром Михайловичем Прилюком. Він ніколи не соромився свого бідного сільського походження, свого минулого, свого села, своєї "районки". Він, навпаки, до останку був вірним своєму корінню, пишався ним і по-справжньому любив його. Ніякі столичні успіхи не зробили його пихатим і самозакоханим, зверхнім до простих людей. Плоть від плоті і кров від крові простих, бідних українських селян, він усе своє життя – і в журналістиці, і в літературній творчості ("Село на нашій Україні", "Повноколосся", "Село, а в ньому люди"), як і Тарас Шевченко, був з ними, говорив їхнім голосом, бачив їхніми очима, плакав їхніми слізьми. Саме такими синами славна Україна, чим би вони не займались, який би шлях не обрали, якій би професії себе не присвятили.

* * *

Ярмиш Ю.Ф.

ДМИТРО ПРИЛЮК, ПЕРШІ КРОКИ НАУКОВЦЯ

Дмитро Михайлович Прилюк належить до творців, чия доля вибудовується важко, але послідовно, як висотний будинок. Народжений у бідняцькій сім'ї на Поділлі, він власним розумом і талантом здобув право вчитися в Інституті журналістики у Харкові; одержав диплом журналіста у 1941 році. Воював з німецько-фашистськими загарбниками на двох фронтах – Південно-Західному і Калінінському. Та першу книгу нарисів надрукував лише у 1956 році, коли, приміром, Олесь Гончар (теж 1918 року народження, а за фахом журналіст і філолог) вже був відомим письменником-лауреатом.

Дмитрові Прилюку, хоч як це дивно, заважало розпочати літературну творчість захоплення газетною справою. Журналіст-професіонал за покликом серця, він безперервно, рік за роком невтомно працював у газетах. Кореспондент, заступник редактора, редактор обласних газет у Полтаві, Вінниці, Києва і, нарешті, редактор республіканської газети "Колгоспне село" – ось трудові

© Ярмиш Ю. Ф.

дні і ночі Дмитра Прилюка, його відрядження, планування номерів і чергування над газетними сторінками до світанку.

Тож коли у 38 років, нарешті вийшла його перша збірка нарисів, Дмитро Прилюк недаремно назвав її – "Уроки". А потім були збірки нарисів "У братньому Китаї" (1957), "Здорові будьте, люди" (1960), "Село на нашій Україні", "Шукачі скарбу" (1961).

Далі розкриваються нові – сатиричні грані таланту Дмитра Прилюка. Він пише і видає збірки гуморесок та фейлетонів "Дозвольте запевнити!" (1958), "На здоров'ячко!" (1962), "Давні знайомі" (1964).

... Навесні 1957 року декан факультету журналістики КДУ М. М. Шестопал запросив досвідченого практика, журналіста Дмитра Прилюка прочитати студентам спецкурс "Фейлетон у газеті". Так ми, студенти четвертого курсу Борис Олійник, Степан Колесник, Микола Шудря, Дмитро Головка, Олекса Мусієнко, Василь Захарченко, Валерій Гужва та ін. почули першу лекцію Дмитра Михайловича Прилюка. Так, це була його перша в житті лекція – "Фейлетони Остапа Вишні". Вона вразила нас, юних неофітів від журналістики, не знанням теорії фейлетону (яка врешті була!), а практичним змістом, тим, що наш лектор особисто знав Остапа Вишню, сам запрошував видатного майстра працювати з редакційною поштою у газеті "Колгоспне село", відбирати для своїх фейлетонів листи з гострими фактами, смішними ситуаціями. Разом з Д. М. Прилюком ми, як нині кажуть, "віртуально" побували у творчій лабораторії великого українського сатирика, побачили як народжуються його смішні і такі дошкульні фейлетони, усмішки, реп'яшки.

Жоден зі студентів (а це 150 творчих осіб!) не пропустив жодної лекції Д. М. Прилюка. А лекції його ставали все змістовніші, було відчутно, що Дмитро Михайлович сумлінно готується до кожної "пари", вивчає не тільки творчість майстрів гумору і сатири, але й оволодіває теорією жанру.

Він не "читав" лекції. Лише зрідка зазираючи до конспекту, бесідував із студентами, щиро ділився з нами багатством знань.

Своїм спецкурсом "Фейлетон у газеті" Дмитро Михайлович Прилюк одразу увійшов до кола кращих викладачів факультету журналістики – історика **Всехсвятського**, філософа В'ячеслава Кудіна, знавця світової журналістики Павла Федченка, філолога-

мовознавця Алли Коваль.

... Мине чимало часу і в 70-ті роки ХХ ст. Д. М. Прилюк, вже відомий вчений, декан факультету журналістики, прочитає мою кандидатську дисертацію про українську літературну казку, байку, притчу і побачивши, що я аналізую твори давньої української літератури від ХІ до ХVІІІ ст., запропонує мені підготувати для факультету журналістики нормативний курс "Давня українська література". Я одразу погодився. Це була велика честь – повернутися на рідний факультет викладачем. Та життя вирішило інакше. В той час, коли я розробляв лекційний курс, мене призначили головним редактором літературно-художнього журналу Спілки письменників України "Радуга". Роботи у редакції було дуже багато. Довелось із жалем відмовитися від пропозиції декана факультету журналістики. Та я постійно уважно спостерігав за тим, як зростає літературна майстерність Д. М. Прилюка, як розквітає його талант вченого. Читав нові книги свого університетського викладача – роман-хроніку "Де ти, доле?", журналістські праці (теоретична вартість їх не втрачена досьогодні).

У 1978 році журнал "Радуга" відзначив 60-річчя талановитого публіциста, прозаїка, вченого Дмитра Михайловича Прилюка.

... Завершивши черговий набір студентів на перший курс, "утерши сльози" (вислів Д. М. Прилюка) тим, хто "не пройшов" цього року, Дмитро Михайлович їхав на Кавказ полікуватися. Та відпочивати він не умів. Тож і підготував для журналу "Радуга" журналістикознавчу статтю, надіслав рукопис до редакції. Оригінал був написаний мужнім чоловічим почерком, крупними літерами, але досвідчена редакційна друкарка не змогла зрозуміти навіть першої фрази. Я взяв рукопис додому.... Справді, Дмитро Михайлович мав якийсь загадковий почерк, його рукопис на 30 сторінок я розшифровував тиждень, щоб віддати до друку машинописний примірник статті.

За півсторіччя факультетом журналістики керувало чимало вчених. Деякі з них призабуті й пам'ять про них поновлюють сумлінні дослідники, такі як кандидат історичних наук І. М. Забіяка.

Та вчені старшого покоління, випускники факультету журналістики 60-80 років ХХ ст. завжди пам'ятатимуть свого викладача, а потім і декана, доктора філологічних наук, професора Д. М. Прилюка. Це він із своєю працьовитістю й твердою

волею переміг бюрократів-перестраховників з Москви та Києва і відстояв право факультету журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка мати свій власний навчальний план, мати три форми навчання (стаціонар, заочне відділення, вечірня форма). Це за ініціативи декана Д. М. Прилюка факультет замість двох став мати п'ять кафедр, з'явилась друкована факультетська газета "Молодий журналіст".

Вчений Дмитро Михайлович Прилюк такими своїми науковими творами, як праця "Теорія і практика журналістської творчості", "Мистецтво писати", "Спостереження і дослідження фактів журналістом" зробив значний внесок у становлення на Україні журналістської наукової школи.

Нинішнє європейське обличчя Інституту журналістики послідовно утворили декан, професор Д. М. Прилюк, директор, професор А. З. Москаленко, директор, професор В. В. Різун. В Інституті журналістики створено наукову школу світового рівня – "Журналістикознавство та теорія масової комунікації". Науковий керівник школи – заслужений працівник освіти України, доктор філологічних наук, професор В. В. Різун.

... У 1988 році, коли на факультеті журналістики мені було доручено підготувати нормативний курс "Сатиричні жанри", я одразу згадав уроки Дмитра Прилюка: його манеру проведення лекцій, прагнення познайомити студентів не тільки з теорією, а й з конкретною журналістською практикою класиків і сучасних сатириків, щоб студенти відчували "дихання" гострих проблем сучасності.

В Інституті журналістики залишається добра пам'ять про Д. М. Прилюка – того "першого хороброго", який послідовно, від спецкурсу "Фейлетон у газеті" став вибудовувати (і вибудовував!) висотний будинок науки про журналістику.

* * *

Пазяк О. М.

СПОГАДИ, ПРИСВЯЧЕНІ ПАМ'ЯТІ ДМИТРА МИХАЙЛОВИЧА ПРИЛЮКА

... Ми любили Дмитра Михайловича живого... Хто це ми?... Молодше його покоління, яке працювало поряд із ним. Його не можна було не любити... У нього скільки було доброти й людського тепла, що їх вистачало і на сім'ю (на Віру Григорівну, двох синів і онука), і нас, педагогічний колектив факультету журналістики. Він вважав, що це його колектив, його одностудентські, його спільники по праці, і їх треба поважати. Вчити так само, як і студентів, виховувати й одночасно шанувати...

Пам'ятаю: як тільки організувалася кафедра мови і стилістики, що нею завідувала професор Алла Петрівна Коваль, Дмитро Михайлович найперше дбав, щоб мені й Анастасії Іванівні Мамалізі присвоїли звання доцента кафедри і ми вже на шабель підросли з нею. Трохи пізніше він мене покликав і попросив, щоб я керувала науковою роботою студентів, а він обіцяв усіляко мене підтримувати й допомагати мені. І так я поряд із ним до кінця його життя керувала науковою роботою студентів факультету. Я прагнула не підводити його, хотіла, щоб у нас виростили наші наукові кадри. І вони таки виростили. Серед них і Тетяна Олегівна Приступенко, і Наталя Миколаївна Сидоренко, і Олександр Вікторович Чекмишев і багато інших. Щоправда, Дмитро Михайлович більше підтримував творчий напрямок, ніж науковий, але поєднання їх не суперечило одне одному.

Дмитро Михайлович був демократичним чоловіком, він ну ніяк не був схожим на чиновника. Одного разу побачив мене в черзі, яка сиділа на лавці під стіною до нього на прийом. Питає: "А ви чого тут?" Кажу: "Хочу, щоб ви підписали папери звіту про нашу конференцію" (тобто студентську). "Щоб я вас тут більше не бачив. З різними паперами ви повинні без черги заходити, а не чекати тут. Це у людей власні, меркантильні цілі. А у вас робота факультетська, державна". І я більше ніколи не сиділа і не стояла

© Пазяк О. М.

біля дверей його кабінету. Він ніколи не сердився, не кричав. Іноді невдоволено бурчав, коли порозмовляє в кабінеті із львів'янами. То я прислухалася до його бурчання і мені стало смішно. Я почула: "То ж ти так думаєш, а я думаю інакше. Тут мої думки з твоїми не збігаються". Він і бурчав по-доброму. І придивилася я до його лица, а воно добре таке, аж світиться тією добротою. У нього взагалі було приємне і лагідне лице. Він був високий, трохи сутулився, неначе боявся бути прямим і високим. А всі навколо нього були набагато нижчі – і чоловіки, і жінки. Риси обличчя в нього були правильні й приємні, очі глибокі і вдумливі й завжди випромінювали якесь незбагненне тепло. Був завжди охайний, поголений, зачесаний. Сивуватий чубок вився кучерями. При ньому завжди всім хотілося бути кращим, підтягнутим. На засіданнях ради я завжди сиділа біля нього (була секретарем ради), тому чимало рис перехоплювала в нього і хотіла бути багато в чому схожою на нього. Щось у ньому батьківське, братське. Відчувалося, що це людина з життєвим досвідом, розумна і творча. У нього виходили книжки, і він охоче нам дарував їх. Наукові праці ми самі купували і підносили йому, щоб підписав. Художні купували й читали, бо вони переважно були про село, яке хотів би бачити він у житті таким, як зображував його разом із героями. Мова художніх творів багата, колоритна, образна, тому книжками Дмитра Михайловича ми захоплювалися. Ми ніколи його не бачили, щоб він сидів склавши руки: завжди він у русі, кудись поспішає, хтось на нього ще десь чекає у Спілці письменників абощо. Хотів, щоб я більше займалася громадською роботою: вчив, як треба вести збори – виробничі або профспілкові, був дуже коректним, умів доречно пожартувати. На одних зборах сказав: "Є у нас млин (викладач Млинченко), є мука (викладач Мукомела) і є продукт готовий – мамалига (викладач Мамалига), так що голод нам на загрожує".

Понад усе він любив свою сім'ю. Коли на його 60-ліття до нас прийшла Віра Григорівна, то ми і її полюбили так, як і Дмитра Михайловича. Ми знали, що у нього два сини, але найбільше він любив онука. Завжди в кінці парадів ми збирали всі кольорові кульки, з якими ходили на парад, і віддавали Дмитрові Михайловичу, бо знали, що після свята він піде до онука.

Для нас була несподіванкою його смерть, бо вважали його ві-

чним, живим, творчим, активним... і здоровим. А в нього, виявляється, було хворе серце. І в добру пору воно ще трималося. А коли нависла загроза звільнити Дмитра Михайловича з декана (така воля партії, яка більше вірила анонімкам та всяким нашіптувачам, ніж справжнім справам), то серце не витримало... і стався інфаркт. Жаль нам усім нашого доброго, розумного, кмітливого і вмілого у всьому старшого колегу, який стільки розуму, енергії вклав у розбудову факультету, у виховання не тільки студентів, а й усього педагогічного колективу.

... І ось стою біля погруддя на Байковій горі. Скульптор створив пам'ятник дуже схожий на живого Дмитра Михайловича. Я відразу впізнала його серед безлічі таких пам'ятників. Хай же пелюсточки з гвоздик і чорнобривців, покладених на могилу, полум'яніють і від мого серця, яке черпало все людяне й добре з душі Дмитра Михайловича. Вічна йому пам'ять.

* * *

Карась М. А.

ДМИТРО ПРИЛЮК І "СІЛЬСЬКІ ВІСТІ"

У тематиці однієї з провідних газет держави – "Сільських вістей" проблеми правдивого інформування суспільства, свободи слова, захисту журналістів посідають чільне місце. Порушувалося свого часу й питання журналістської освіти. Автори "Сільських вістей" згадують "свої університети": "Нас учили журналістики чудові педагоги – Дмитро Михайлович Прилюк, Олег Кіндратович Бабишкін, Алла Петрівна Коваль..."[1] У цій статті розглядається приклад газети "Сільські Вісті" як успішне втілення на практиці критеріїв журналістської майстерності професора Прилюка, актуалізується теоретична спадщина вченого.

Феномен газети "Сільські вісті" полягає у стабільній першій позиції за читабельністю серед українських суспільно-політичних газет. Рекордний тираж – не менше 500 тисяч примірників – зберігається від часів комуністичного устрою, коли тиражі "Сільсь-

© Карась М. А.

ких вістей" переважали решту газет засновника-монополіста – ЦК Компартії України. Як слушно написав у 2001 році голова Національної спілки журналістів України Ігор Лубченко, аргумент "Це голови колгоспів передплачують за гроші господарств" не спрацьовує, бо й колгоспів уже нема. Насправді і тоді і тепер газета "знаходить мужність писати правду, безкомпромісно захищати людей від сваволі владоможців"[2] В інформаційному просторі України наприкінці ХХ століття газетою № 1 справді була газета "Сільські вісті".

Життя науковця Дмитра Прилюка було присвячене проблемам журналістської майстерності – пошукам своєрідного еталону журналістики. В основних роботах Дмитра Михайловича "Мистецтво писати" (1969), "Теорія і практика журналістської творчості" (1982) "формулу" подано так. Друковане слово журналіста має силу впливу вже своєю появою, воно западає у свідомість і справляє враження на читача передусім своєю змістовністю [3, 44]. Теорію на сторінках журналістикознавчих праць Д. М. Прилюка підкріплено значною кількістю прикладів з газет, зокрема "Сільських вістей". Данину "сільськовістянській" школі дослідник віддає у таких аспектах, як робота з фактами [4, 70], формування заголовка [3, 16], використання образних ресурсів і вдалих критичних кореспонденцій [3, 32-46]. Безумовно, ці традиції були збережені і примножені задля успішного виходу "Сільських вістей" упродовж останнього десятиріччя. "Гострота матеріалів, повага до селянина, "– оцінює критерії успіху Ігор Лубченко ("селян" в Україні 32%, або понад 17 мільйонів дорослого населення). "Глибоке знання фактів і явищ, донесення їх до свідомості широкої аудиторії, спонукання до активної дії та реальних результатів" – сформульовано ці критерії у теоретичних викладах професора Прилюка.

Д. М. Прилюк висміює суспільні цінності і пріоритети журналістики "п'яти С", названих у дусі комуністичної ідеології "буржуазною журналістикою". Що й казати, полювання на смажені факти, спідня білизна на перших шпальтах стали реаліями комерціалізованої української преси 90-х. А згадати повальне захоплення астрологією, нетрадиційною медициною, екстрасенсами? Втім, з тогочасною критикою Прилюка солідаризується сучасна редакційна політика газети "Сільські вісті". А саме: жо-

дних ілюстрацій бодай з натяком на еротику, жодних розповідей про ворожок чи рекламних статей про цілителів. Накладено негласне табу на гомосексуалізм і подібні суперечливі теми, інтерес до яких штучно підігривається у суспільній свідомості (останнє інтенсивно експлуатується піар-технологами, зокрема у сучасному шоу-бізнесі). І все одно газета має найбільший тираж і відповідно популярність серед українського населення.

Роль преси як четвертої влади з'явилася у вітчизняній теорії журналістики з падінням тоталітарного устрою. Звичайно, принцип свободи слова дисонував із гаслом комуністичного лідера Микити Хрущова "журналісти – підручні партії". Проте проблеми місця журналістики у соціальному управлінні практично окреслено у працях Прилюка. На жаль, професор не дожив до часу, коли одна з найбільш цитованих в його працях газет опинилася під загрозою примусового закриття. У вересні 2000 року "Сільські вісті" вдруге за свою 80-ти літню історію змушені були припинити вихід – уперше це трапилося 1941 року, коли Київ окупували нацисти. Це була розплата за позицію "четвертої влади", за вміння журналістів, як учив Д. Прилюк, "схоплювати все нове з позиції вимогливості та принциповості", за непідкупність у питаннях політичної і земельної реформ, ініційованих чинною українською владою. Лише завдяки втручання громадського комітету за участі шанованих академіків і митців, міжнародному розголосу, "справі Гонгадзе" випуск газети було поновлено.

Моделі ефективної журналістської практики, розроблені за участю багаторічного декана факультету журналістики Дмитра Прилюка, реалізуються у найкращих зразках сучасної української періодики. Газета "Сільські вісті" надихає у навчанні багатьох студентів-журналістів, а для сьогоднішніх викладачів служить джерелом численних прикладів журналістської майстерності.

Література

1. *Бокий І.С.* Корінь квадратний з кореня виткої берези // "Сільські вісті" від 02.02.1999.
2. "Сільські вісті" від 23.01.2001.
3. *Прилюк Д.М.* Мистецтво писати. – К., 1969.
4. *Прилюк Д.М.* Теорія і практика журналістської творчості. – К., 1983.

* * *

Хитрик Т.

ПРИЛЮКІВСЬКІ ЧИТАННЯ – СВЯТО ДЛЯ ДЕРАЖНЯНСЬКОГО КРАЮ

Є люди, які, наче зорі, засвітившись, випромінюють стільки тепла, доброзичливості і любові, що навіть після того, як їхня зірка згасає, ми пам'ятаємо про них усе життя. Саме таким був Дмитро Михайлович Прилюк. Йому було б 85, і його донині пам'ятає студентство, знайомі, а особливо божиківчани.

16 років тому доктор філологічних наук, професор, основоположник української школи журналістики, лауреат премії імені Ярослава Галана передчасно пішов із життя, не зумівши завершити багатьох творчих задумів і планів. Все ж устиг він багато...

Мені не пощастило з ним зустрічатися, але про нього чимало довідалася з розповідей учителя, спогадів односельців письменника. Інколи, навіть коли не знайома з людиною, а чуєш про неї лише приємне, бачиш, скільки доброго і мудрого вона зробила.

Науковий доробок Дмитра Прилюка в журналістиці за неповними даними нараховує більше 150 публікацій. А ще перу Д. М. Прилюка належить близько 30 художніх книг. Усе це є у бібліотеці Прилюка, на Деражнянщині. І не дивно, адже найбільше, що він любив і про що найбільше писав – своє село Божиківці, Деражнянського району – "Село, а в ньому люди", "Село на нашій Україні, "Повноколось"... До речі, чимало рис характеру, навіть імен списано автором із його односельців. Саме іменем Прилюка названі вулиці в Деражні та Божиківцях. А ще, у 1998 році, в рідному селі на святкуванні 80-річчя від дня народження видатного мого земляка відкрито бібліотеку-музей Д. М. Прилюка. Тоді відбулося відкриття меморіальної дошки у школі. Відтоді вже традицією стало – щороку, 8 листопада, у день святого Дмитра, збираються шанувальники творчості письменника-правдолюбця – божиківчани, деражнянці, а останнім часом і кияни. За п'ять років існування бібліотеки-музею, на Прилюківських читаннях побували й залишили записи у книзі відгуків чимало відомих в Україні та за її межами людей.

© Хитрик Т.

Раніше на читання приїжджала Віра Григорівна – дружина Прилюка, син В'ячеслав, були Людмила та Ніна Прилюки – племінниці Дмитра Михайловича, обидві теж учительки, перша вчителька. У Божиківцях живе Казимира Григорівна Бондар – колишня однокласниця Прилюка, як вона каже "невгамовного до науки Миті".

Кожні читання – свято всього села, і кожного разу вони неповторні: "Кохання не залишу", "Село, а в ньому люди"... Читання 2003 р. у Божиківцях особливі – ювілейні. Сюди прийшли не лише люди старшого віку, а й молоде покоління, колишні студенти Дмитра Михайловича. А бюст Прилюка немов вітає щоразу "добрим днем" усіх у бібліотеці.

Він живе у пам'яті, у книжках. У своїх учнях. Недарма кажуть, що людина живе доти, доки її хтось пам'ятає.

Учні школи знають його творчість і запросто можуть продекламувати вірші напам'ять. Не менш цікавим був цьогорічний моно-спектакль за мотивами книги Віри Григорівни Жданенко-Прилюк "Незабутнє". З майстерно зіграних сценок живим постав малий Митько, Дмитро – юнак. Віра Григорівна живе у книгах та фотокартках свого неповторного, коханого чоловіка. Кожна думка про нього, фотокартки в усіх куточках квартири нагадують їй про нього, про їх шире і воістину вічне кохання. Віра Прилюк часто згадувала Дмитра: "Пам'ятаю, на свято Нового 1987 року Дмитро був сумний і задумливий. Я запитала, що, може, нездужаєш? Він відповів, що думав про дитинство, про рідне село, про життя. А потім сів і почав писати новелу про матір – "Як мати сіяла хліб". Так і почав: "Чого мати плачуть..." Не знали ми, що то був наш останній спільний Новий рік. А Дмитро Михайлович наче відчував, що треба поспішати, аби віддати матері свою вічну подяку." Дмитро любив свою маму, старався скрізь і в усьому допомогти, аби не бачити її сліз. Таким він ріс і таким залишився до кінця свого життя.

– Учився Дмитро гарно, – згадує його однокласниця Фросина Роздайгора. – Видно йому на роду було написано було великою людиною стати. Правда, й досі пам'ятаю, як ображався, коли однокласники називали його "вченим".

А ось іще одна цікава згадка: "З Дмитром Прилюком ми з одного села. Жили на одній вулиці. Закінчили одну й ту ж школу у

селі Божиківці Деражнянського району.

Запам'яталась наша остання зустріч із Дмитром Михайловичем. Уже працюючи в Київському університеті, він, мабуть, востаннє приїхав у своє рідне й любе село. То була зустріч випускників школи, які після війни залишилися живі. Зворушлива й сумна зустріч. Нас було всього четверо. Ми постояли біля обеліска героям і розійшлися. Навічно..." так пише мешканка села Самички Старокостянтинівського району Євдокія Герасимова.

У виконанні самодіяльних аматорів, хору районного будинку культури звучали улюблені пісні зачинателя журналістики Прилюка, колишні та сучасні народні пісні, а по закінченню всі відвідали бібліотеку-музей Дмитра Прилюка.

Немає на Деражнянщині школи, де б не було літературного куточка, стенду, присвяченого пам'яті Дмитра Прилюка, немає бібліотеки, де не було б хоч кілька примірників книг Прилюка. Його пам'ятають, будуть пам'ятати.

Дмитро Михайлович ніколи не забував про деражнянську "районку". Постійно приїжджав на святкування ювілеїв, дописував і у кожному листі цікавився, чим живе Хмельниччина, як там у рідних Божиківцях?

Якщо завітати навіть у будень до найбільш людного місця – бібліотеки-музею імені Дмитра Прилюка, яка по праву вважається гордістю Божиковець, можна чимало дізнатися про Дмитра Прилюка. Біля стенда з книгами постійно хтось буває, не тільки читає, а й речі роздивляється.

Багато років гідно проніс Дмитро Михайлович нелегку й надзвичайно нелегку й відповідальну ношу декана, або як любовно його називали "батько факультету журналістики київського університету".

Хочеться вірити, що ніколи не перестане родити журналістська нива, яку він так щедро засівав – мудрістю, добром, радістю творення.

* * *

Забіяка І. М.

**ПЕРСПЕКТИВИ І НЕ ПЕРСПЕКТИВИ
ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОСТІ ДМИТРА ПРИЛЮКА.
ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ**

Якщо не кожен, то багато хто із творчих осіб або схильний до творчості, зможе уявити чи й практично уявляє його світ власного життя і творчості, що обертається навколо нього, а сам автор знаходиться в епіцентрі цього світу. І тут немає нічого ні страшного, ні особливого, ні негативного. Така вже природа самої творчості. По інакшому не може й бути, бо кожен автор – це не лише особистість у чисто людському вимірі, а й у космічному. Інакше – не відбудеться саме творча особистість, вона розчиниться в масі подібних і перестане бути нею. Я абсолютно упевнений, що такий світ існував і в Дмитра Михайловича Прилюка. Він мав цей уявний світ і намагався реалізовувати його як письменник, як науковець, як педагог, як організатор науки.

Дмитро Михайлович Прилюк від природи був наділений величезною енергією життя, творчості, неабияким багатогранним талантом. Протягом активної діяльності він, зрозуміло, не все, що планував чи хотів зробити, але принаймні найосновніше, думається, встиг. Майже в усіх жанрах (окрім, здається, не писав драматичних творів, якщо не вважати такими майстерно виконані діалоги) він проявив себе на досить високому ідейно-тематичному рівні свого часу.

Від самого початку своєї творчості він заявив про себе досить талановитою і перспективною особистістю. Чи це стосувалося юного кореспондента у 30-х роках, коли побоювалися його дописів дорослі і поважні керівники сільських господарств. Чи коли навчався в Українському комуністичному інституті журналістики, будучи учнем не лише Леоніда Булаховського, а й Юрія Шевельова (Шереха) (це окремих сюжет). Перспективи у нього були й тоді, коли він навчався в Алма-Аті у Харківському вищому авіаційному училищі штабних командирів і закінчив його, як кажуть, круглим відмінником. Мабуть, він став би талановитим офіцером-штабістом і досяг би щонайменше генеральських вершин. І він мріяв, прагнув бути військовим хоча й на ниві викладацькій.

© Забіяка І. М.

Але хоч як би там не було, а людиною керує доля. І, раз узявшись за перо, вона не дозволила випустити його із рук, давши тільки перепочити в роки лихоліття.

Дмитро Прилюк був, як здається мені, завжди у високому життєвому і творчому тонусі. У цьому переконаєшся, коли переглядаєш далеко не повну бібліографію, яка нараховує самих публікацій Дмитра Михайловича понад 500 гасел. Йому боліло все: і громадське, і особисте. Навіть якщо подивитися на його творчість лише з позиції актуальності на рівні заголовка, то ми знайдемо багато таких, які й сьогодні не втратили своєї актуальності. Всього кілька прикладів.

1950 р. У "Вінницькій правді" від 13 жовтня друкує малий фейлетон (термін Д. Прилюка) "Украдене світло". Як на сьогодні, то це і відмикання електромережі, викрадання міжстовпових дровових прогонів для здачі їх на кольоровий металобрухт і т. д.

1952 р. Фейлетон називається "В баню води з собою не носять" ("Вінницька правда від 14 травня). Заголовок, зрозуміло, переносного лексичного значення, можливо, й самим Дмитром Михайловичем придуманий, виходячи із фактичного матеріалу. Або ж фейлетон у цій газеті від 2 березня має назву "Коли невістка сердита" теж, здається, викликає багато різних асоціацій, які більше можна розглядати в царині гумору. І т. і т. п.

Думається, що питання майстерності формулювання заголовка Д. Прилюком варте окремого дослідження на рівні курсової чи бакалаврської роботи.

Я також думаю, і в цьому абсолютно впевнений, що тема "Прилюк-організатор журналістської освіти і науки в Україні" ще далеко не вивчена, не досліджена не лише у плані особистого внеску в ці галузі, а в цілому в історію формування, розвитку цієї освіти і науки.

Справа в тому, що принцип – у вищому навчальному закладі забудь, що ти вчив у школі, а на роботі – що вчив у вищому навчальному закладі, – поки що живучий.

Якщо з першим твердженням щодо школи ще якось можна посперечатися, то друге – істина. Освіта, навчання ніколи не зможуть задовольнити потреби виробництва. Це два різні світи. Якщо перший по відношенню до другого намагається якось ще прилаштуватися, то другий по відношенню до першого – анта-

гоніст. Він лише на словах підтримує освіту. А на ділі – тільки висловлює незадоволення, претензії до рівня підготовки молодих кадрів.

І справді, потрібен деякий час, а він вимірюється кількома роками, щоби власник диплома, якому дається тільки право займатися тією чи іншою справою на виробництві, виправдав обраний фах. І тут вини навчального закладу немає ніякої. Це добре розумів Дмитро Михайлович, намагаючись, щоб студенти проходили практику в редакціях різного рівня – від районки до республіканської. Це саме, зрозуміло, стосується і радіо- і тележурналістів.

Але не в цьому справа. Такий принцип означає лише намір навчального закладу підготувати кваліфікованого фахівця, професіонала. Але таких він ніколи не підготує у тій кількості, скільки є у ньому студентів (мінус 5–10%). Пригадуються слова О. Довженка: "Не туди б'єш, Іване!" У навчальному закладі ніколи не буде стільки практичних занять у творчих лабораторіях і самих творчих лабораторій, щоб можна було підготувати справді повноцінного спеціаліста пресовика, радіожурналіста і тележурналіста різних номінацій: від кореспондента до керівника студії і т. д.

Треба, щоб процес зацікавлення у підготовці молодого професіонала рухався від виробника. Адже в нього ці лабораторії є. Рівень технічного забезпечення у навчальному закладі завжди буде на кілька рівнів нижчий від рівня технічного забезпечення виробника. І в цьому, як мені поки що так здається, причина суперечності.

Дмитро Михайлович намагався створити на факультеті щось на зразок редакції газети. Але то була одна й до того ж типова газета. Він пробував. Він був дуже зацікавлений у підготовці саме журналістів-професіоналів. Він прагнув. Навіть більше того. Намагання Д. Прилюка вивільнити журналістику з-під філології мало як свої позитивні, так негативні наслідки. Але й цього мало. Свідомо це чи підсвідомо (схильний швидше думати, що останнє) він, ставлячи підготовку журналістів на професійний рівень, відхиляв на другий план питання ідеології. Тобто готувався не боєць ідеологічного фронту, а професіонал, здатний відтворювати дійсність тодішнього життя різними жанрами журналістської творчості. Я думаю, що його досвід має бути не лише вивчений, а й повторений у його кращих якостях.

Ми всі маємо право на помилки. Але чи маємо ми право на їх-не право? Часто трапляється так, що нас примушують робити ці помилки без усвідомлених намірів. Але наслідки реальні. Помиляючись, ми травмуємо всіх тих, хто нас оточує. Від цього вони страждають. Як вгадати той ритм власного життя, щоб встигнути виконати свою місію тут, і, рухаючись уперед, встигати обдумувати заздалегідь кожен свій крок? Думаю, що це практично неможливо. Кажуть, у геніальних людей і помилки геніальні. Не знаю. Тільки б наслідки від цих помилок були примітивні.

Мені здається, Дмитро Михайлович поспішав жити, горів у цьому житті. І комусь від цього вогню було тепло, комусь жарко, а комусь, може, й холодно.

* * *

**КОРОТКА БІБЛІОГРАФІЯ Д. М. Прилюка
(художня проза, публіцистика, наукові праці.
Окремі видання)**

- Про що і як писати до газети. – К., 1954.
Уроки. Нариси. – К., 1956.
У братньому Китаї. Нариси. – К., 1957.
Дозвольте запевнити. Гуморески, фейлетони. – К., 1958.
Про що і як писати до газети. – К., 1959.
Здорові будьте, люди! Нарис. – К., 1960.
Село на нашій Україні! Нариси. – К., 1960.
Село на нашій Україні. Нариси. – К., 1961.
Шукачі скарбу. Нарис. – К., 1961.
На здоров'ячко! – К., 1962.
Сонце свободи над світом. Нарис. – К., 1963.
Вічність. Балади, сказання. – К., 1964.
Давні знайомі. Гуморески. – Львів, 1964.
Сонце свободи над світом. – К., 1965.
Одвічне. Балади в прозі. – К., 1967.
Наблюдение, исследование фактов и обобщение их в советской журналистике. 678 – журналистика. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. – К., 1968.
Мистецтво писати. – К., 1969.

- Безсмертя батьків. Нариси. – К., 1970.
- Проблеми теорії публіцистики: (Архітектоніка твору) // Лекція, прочитана для слухачів відділення працівників преси, радіо і телебачення ВПШ при ЦК Компартії України. – К., 1970.
- Де ти, доле? Роман-хроніка. – К., 1971.
- Хліб – сіль і честь. – К., 1972.
- Теорія і практика журналістської творчості: Методологічні проблеми / За ред. проф. В. О. Кудіна. – К., 1973.
- Общественное значение журналистского произведения. Диссертация написана на украинском языке. 10.01.10 – журналистика. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. – М., 1974.
- Спостереження і дослідження фактів журналістом. – К.: Політвидав України, 1974.
- Село, а в ньому люди. Повість в малюнках з натури. – К., 1976.
- Повноколосся. – К., 1977.
- Земносили. Нарис. – К., 1979.
- Кохання не залишу... Художньо-документальні оповіді, новели. – К., 1980.
- Ми були молоді. – К., 1980.
- Село на нашей Украине. – М., 1980.
- Відгомін. Повісті. – К., 1983.
- Ми були молоді. Повість. – К., 1983.
- Теорія і практика журналістської творчості: Проблеми майстерності. – К., 1983.
- Теорія і практика журналістської творчості. Програма курсу. – К., 1983.
- Село, а в ньому люди: Публіцистична панорама в новелах і роздумах. – К., 1985.
- Село, а в ньому люди. Повість в малюнках з натури. – К., 1985.
- Веселі пригоди з доброї нагоди. – К., 1987.
- Сорочинські ранки. Художньо-документальна повість. – К., 1987.
- Роки неспокійного сонця. Роман. Спогади про Дмитра Прилюка. – К., 1991.
- Дивина. Повість. – К., 1998.

Укл. Забіяка І. М.

* * *

Забіяка І.М.

БАБИШКІН ОЛЕГ КІНДРАТОВИЧ

(Коротка біографія)

Народився 4 листопада 1918, м. Переяслав (тепер Переяслав-Хмельницький) Полтавської губернії (тепер Київської обл.) – доктор філологічних наук, старший науковий співробітник, професор, літературний критик, кінознавець.

Після закінчення 8-ми класів працював робітником-швейником на 4-ій фабриці взуття (1933-35) м. Київ. Одночасно закінчив фабзавуч і працював робітником швейного цеху. Навчання продовжив на робітфаці (1934-36). 1936-41 – навчається на філфаці КДУ.

Протягом 1941-45 був курсантом 75 зап. артполку Закавказького фронту (1941-42); командиром рою і старшиною батареї 513 сп 91 сд Південного фронту (1942); старшиною 626 сп 151 сд Південного фронту (1942-43); помічником ад'ютанта старшого 237 зап. полку Західного фронту (1943); ст. писарем штабу 119 гв. сп 40 гв. сд Південного, 3 Українського фронтів (1943-44); літературним співробітником дивізійної газети "Гвардець" 40 гв. сд 3 Українського фронту і ЦВГ (1944-45); інструктором політвідділу 40 гв. сд ЦГВ (1945). У лютому 1943 р. під Таганрогом був поранений кулею в груди.

Після демобілізації працює молодшим науковим співробітником Комісії з історії Вітчизняної війни на Україні АН УРСР (1946-49), захищає дисертацію на здобуття ступеня кандидата філологічних наук (1949), працює старшим науковим співробітником Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка АН УРСР (1949-61), з 1951 – одержує звання старшого наукового співробітника, працює завідувачем редакції мистецтв УРЕ (1960-65). В УРЕ залишив роботу у зв'язку із завершенням роботи над 17-титомною "УРЕ". Брати участь у підготовці 6-титомного видання "Історії українського мистецтва" відмовився через те, що видання вимагає спеціальних знань з теорії й історії архітектури та образотворчого мистецтва, а Олег Кіндратович за освітою та практичною роботою був літературознавець і кінознавець.

© Забіяка І. М.

Окрім вищезазначеного обсягу робіт, О. Бабишкін іще працював і за сумісництвом. Навчаючись в КДУ, був екскурсоводом турбази ВЦРПС по Дніпру (1939), після війни – завідував редакцією критики "Літературної газети" (тепер "Літературна Україна") (1946-48), старшим редактором видавництва ЦК ЛКСМУ "Молодь" (1948-49), працює відповідальним секретарем комісії критики СПУ (1952), старшим викладачем історії зарубіжного кіно Інституту театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого (1963-64).

1964 – доктор філологічних наук, з 1965 – в. о. професора кафедри теорії і практики радянської журналістики. журфаку КДУ, з 1968 працює на кафедрі історії журналістики, очолює її з 30 квітня 1969 по 1 січня 1970 рр. З 1 липня 1970 р. – професор кафедри теорії і практики радянської преси. З червня 1976 р. – професор кафедри історії літератури і журналістики.

Автор величезної кількості публікацій у періодиці, передмов до книжок, рецензій, розділів підручників, окремих видань (Див. Коротку бібліографію).

Протягом усього викладацького періоду читав такі курси та спецкурси: "Рецензія". Курс із циклу газетних жанрів, "Сучасне літературно-мистецьке життя та висвітлення його в пресі". Курс із циклу теорії і практики партійно-радянської преси, "Майстерність українських радянських публіцистів", "Українська література кінця XIX – початку XX століття", "Ленінська теорія пізнання і творчий процес". Курс із циклу естетики, "Історія світового театру", "Історія українського образотворчого мистецтва", "Історія кіномистецтва", "Окремі лекції з історії української журналістики кінця XIX – початку XX століття", "Олександр Довженко – публіцист", "Історія літератури народів СРСР". Читав спецкурси в інших навчальних закладах: "Історія українського кіно" (1968, Чернівецький університет), "Творчість Лесі Українки" (1970, Вінницький педінститут), "Література і мистецтво та ідеологічна боротьба" (1979, Черкаська обласна організація товариства "Знання"). Стажувався в інших вищих навчальних закладах: 1974 – Білоруський державний університет; 1980 – Тбіліський держуніверситет, Білоруський держуніверситет; 1982 – Молдавський держуніверситет; 1983 – Білоруський держуніверситет. Звільнений 6 вересня 1988 р.

Нагороджений орденом Вітчизняної війни 2-го ступеня, двома медалями "За відвагу", медалями "За перемогу над Німеччиною", "За взяття Будапешта", "За взяття Відня", "XXV років перемоги у Великій Вітчизняній війні". Військове звання – капітан.

Член СП СРСР, Спілки кінематографістів СРСР, керував літературно-мистецьким критичним науковим гуртком на факультеті. Почав друкуватися з 1940 р.

1944-45 був у Румунії, Югославії, Болгарії, Австрії, Угорщині, Чехословаччині; 1957 – у Чехословаччині – в науковому відрядженні; 1967 – в Польщі у складі університетської комісії.

Володів українською, російською; читав білоруською, польською; зі словником – французькою, німецькою мовами.

Помер 17 грудня 1991 у Києві. Похований на Байковому кладовищі.

* * *

Назаренко Г.І.

ЛІТЕРАТУРА СТАЛА ЙОГО ДОЛЕЮ

Представник пореволюційного покоління (народився 4 листопада 1918 року у Переяславі-Хмельницькому на Київщині), він належав до тих, чий перші враження про світ склалися під час громадянської війни, хто зростав у 20-ті, здобував освіту у 30-ті (закінчив Київський університет у 1941-му), пізнавши жахи голодоморів, колективізації, репресій, сталінізму. А щойно отримавши диплом, 22-річні юнаки йшли на фронт, де Друга світова війна вже вкотре страшно випробовувала їхню стійкість, людяність, здатність до виживання в умовах, наближених до пекла. Це покоління представники і дослідники воєнної прози називали "вбитим", "винищеним", "втраченим", адже за офіційною статистикою з тих, хто народився у пореволюційні роки й пішов на війну, повернулося лише 3%. Саме так: 97% хлопців, чия юність припала на "сорокові, рокові", як сказав поет, лишилися назавжди там, засіявши своїми тілами безмежні поля Європи від Сталінграда до Берліна.

© Назаренко Г. А.

Він вижив (на відміну від батька, який не переніс Голодомору, закарбувавши на все життя у пам'яті сина спогади про свою жахливу смерть, про що Олег Кіндратович зі слізьми на очах розказував через півстоліття своїм учням) і мав жити довго і плідно – за всіх тих, кому такого щастя не випало. Віддавши данину історії і Батьківщині, він повертається з фронту й береться одразу за те, до чого відчував у собі схильність, – до рідного слова, до вивчення долі і творчості класиків національної літератури, до того, в чому закріплений український дух, де вирує українська душа, де відображена українська ментальність. Отже, він стає літературознавцем, науковим співробітником Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, кандидатом, а потім і доктором філологічних наук, членом Спілки письменників України.

Одна за одною протягом 50-60 років виходять його книжки, фундаментальні праці, присвячені життю і творчості Ольги Кобилянської, Лесі Українки, Юрія Яновського, Михайла Стельмаха, Володимира Самійленка, Агатангела Кримського, Олеса Гончара та інших. Згодом його захоплює, крім літератури, ще й українське та західне кіномистецтво, результатом чого стали книги "Амвросій Бучма у кіно" (1966), "Сучасне кіномистецтво Заходу" (1968), "Кіномистецтво сьогодні" (1972), "Радянське багатонаціональне кіномистецтво" (1974). Загалом у його доробку близько 40 книжок і сотні журнально-газетних публікацій.

Нашим життям керує доля. Це впевнено стверджували мудреці ще за часів Античності. Доля Олега Кіндратовича через два десятиліття після насиченої роботи літературознавцем, критиком, дослідником кіномистецтва параболічно скерувала його шлях назад, до витоків. Це було повернення у 1965 році до рідної alma mater, до аудиторій і корпусів шевченкового університету, в яких він навчався ще перед війною. Тепер він прийшов сюди вже професором, лектором курсів історії літератури, науковцем з величезним доробком, знаним спеціалістом. Саме тут, в аудиторіях "жовтого" корпусу під час опанування неосяжного за своїми масштабами курсу "Література народів СРСР" (вивчалися всі тисячолітні історії світової літератури і всі тексти, створені на євразійському просторі тодішньої імперії) ми і зустрілись з ним вперше.

Як лектор, він вразив нас, першокурсників, обсягом знань, особистими дружніми зв'язками із сучасними класиками грузин-

ської, вірменської, білоруської та інших літератур, як тоді казали, братніх народів. А ще – своєю вишукано чистою українською мовою, тим, що майже завжди носив під костюмом українську вишиванку (і це за часів боротьби з "українським буржуазним націоналізмом"!), а не європейську сорочку з краваткою, як це робила більшість. Потім, уже спілкуючись з ним як аспірантка кафедри історії журналістики і літератури, відвідуючи вдома його робочий кабінет, я з подивом мала констатувати, що підкреслено національні вподобання в одязі та мовленні ні в якому разі не позбавили Олега Кіндратовича європейськості у літературно-мистецьких смаках, у наукових інтересах, інтелектуальних розвідках.

Він виявився пристрасним бібліофілом, який усе життя збирав колекцію найкращих літературних і мистецьких творів України, Росії та зарубіжжя. Добре обізнаний у західноєвропейській літературі ХХ століття, він мав рідкісні на той час видання романів, новел і щоденників Франца Кафки, дискутував з приводу модерністичних течій у російській літературі "срібної доби". Тут же, поряд із творами модного екзистенціалізму та сюрреалізму стояли в його кабінеті збірники поезії Марини Цветаєвої та Анни Ахматової. Тільки тоді я зрозуміла, чому під час екзамену, коли я почала із знанням справи розповідати про поїздки грузинських класиків рубежу ХІХ–ХХ століть до Парижа і їхню дружбу з французькими імпресіоністами, символістами, футуристами, називаючи імена Шарля Бодлера і Моріса Метерлінка, Поля Верлена і Артюра Рембо, Гійома Аполлінера і Поля Елюара, він одразу поставив мені "п'ятірку", одразу оцінивши ерудицію та широту панорамного огляду літературного процесу, здійсненого студенткою-першокурсницею. А я так хвилювалась, що "завалю" екзамен Бабишкіна, бо не встигла прочитати весь величезний список обов'язкової літератури. Здається, запрошення до аспірантури і написання дисертації під керівництвом професора Бабишкіна, яке я отримала по закінченні університету, було запрограмовано ще тоді, під час екзамену з історії літератури народів СРСР.

Мої контакти з Олегом Кіндратовичем як дисертанта зі своїм науковим керівником тривали впродовж восьми років (саме стільки було витрачено на здобуття ступеня кандидата філологічних наук), і цей період запам'ятався ознаками повної взаємоповаги, глибокого взаєморозуміння, плідної співпраці, результати-

вних порад, щирих і добрих стосунків. У співавторстві з професором Бабишкіним ми написали й видали у Товаристві "Знання" брошуру про життя і творчість талановитого білоруського письменника, представника воєнної прози Василя Бикова. Ця книжка одразу після виходу отримала Диплом у Москві на Всесоюзному конкурсі на кращий твір науково-популярної літератури 1986 року, і це було знаковою для нас подією. Олег Кіндратович дуже радів цьому маленькому успіхові, плани подальшої співпраці були грандіозними, але, на жаль, подальші обставини життя, стан здоров'я професора не дозволили їм здійснитись.

Згадуються також поїздки на різні конференції (наприклад, "Чеховські читання" у Ялті), виступи під час наукових зібрань, де ми з Олегом Кіндратовичем були просто колегами-літературознавцями. І тоді він дивував мене своїм невдаваним, майже фанатичним українським патріотизмом, що в кримському або просто російськомовному середовищі столиці 70-80-х років сприймався напружено. Він же всіляко підкреслював свою українську приналежність – і перед московськими метрами, і перед київськими конформістами.

Здається, ніщо не могло позбавити його відчуття перебування на своїй землі, серед своїх людей, серед своєї культури, якою він підкреслено пишався. Нині, за часів незалежності України, до яких Олег Кіндратович не дожив, це все є природною, а в деяких колах навіть обов'язковою характеристикою суспільної поведінки. Тоді ж, хоч як гірко про це згадувати, такий стиль самопрезентації і в Криму, і в Києві сприймався, у найкращому разі, як дивацтво. Він же вперто підкреслював своє українство, не отримуючи від цього жодної вигоди, а навпаки, чимось ризикуючи, викликаючи в оточення непередбачувані відчуття. Задля чого він це робив, перед ким присягався? – запитувала я себе тоді, запитую себе й зараз. Але відповідь знаходжу, на жаль, тільки тепер: перед Богом, перед небом, перед пам'яттю загиблого в голодомор батька...

У контексті сказаного згадується його емоційний вибух і обурений виступ на конференції в Ялті, коли хтось із росіян, роблячи наголос у слові "український" на другому складі, принизливо розтягуючи оте наголошене "а", самовпевнено пояснив походження цього слова від "окраїна Росії". Те, що спонтанно висловив Олег Кіндратович у тій конференц-залі готелю "Ореан-

да", звертаючись українською мовою до майже російської аудиторії (це сталося наприкінці 80-х і до української незалежності ще було більше десяти років), я згадувала й цитувала потім десятки разів під час занять і зустрічей, присвячених і мові, і літературі, і просто духовності. На жаль, той урок любити своє, відстоювати своє, знати своє, не відрікаючись і не перефарбовуючись ні за яких умов, почуло мало українців. Комплекс меншовартості по відношенню до росіян, а тим більше західних іноземців, – усе ще вкорінений у багатьох з нас.

...Факультет журналістики поховав свого визначного професора Олега Кіндратовича Бабишкіна на Байковому кладовищі столиці. Там, де покояться класики української літератури – ті, кому він присвятив усе своє життя. І недалеко від могили професора Бабишкіна можна знайти могилу його декана, його ровесника професора Прилюка, чий ювілей ми відзначаємо одночасно. Для Дмитра Михайловича Прилюка журналістика стала і покликом, і долею, і місією на землі. Для Олега Кіндратовича Бабишкіна всім стала література і служіння їй до кінця. Але обидва вони, представники одного покоління, одного народу, однієї когорти професорів провідного університету України, назавжди залишили по собі добру пам'ять, передавши естафету відданого служіння професії та Батьківщині тисячам своїх учнів, читачів, послідовників.

Можливо, саме заради цього підсумку всевладна доля і зберегла їм обом життя і в голодомори, і в час воєнних лихоліть. Вони зуміли сповна скористатися цим шансом, показавши нам приклад того, що треба наслідувати і передавати наступним поколінням.

* * *

Сорока М. О.

"ВИСТОЯТИ І ПЕРЕМОГТИ"*

"Вистояти і перемогти" – так назвав Олег Кіндратович Бабишкін одну з останніх своїх книг. Вона була присвячена дослідженню проблем морального випробування у творчості відомого

© Сорока М. О.

білоруського письменника Василя Бикова. Та з повним правом цими словами можна було б окреслити й життя та творчу діяльність самого автора дослідження. Олег Бабишкін народився на Київщині, у стародавньому Переяслав-Хмельницькому в 1918 році, коли через це місто з глибокими й славними козацькими і духовними традиціями прокотилась революційна хвиля, руйнівна громадянська війна, а згодом – з нещадною косою пройшла смертоносна примара голодомору.

Він належав до того покоління студентів Київського університету, які в червні 1941-го разом із дипломами про вищу освіту одержували "призначення" на передову. Фронтowymi дорогами Олег Бабишкін пройшов сотні кілометрів – від донських степів, через Україну до Угорщини і Австрії. Був поранений, куля ледве не зачепила серце, але вижив, вистояв, переміг.

З фронтів війни він повернувся в Київ і, починаючи з 1945-го, два десятиліття працював в Академії наук, – в Інституті літератури та видавництві "Українська радянська енциклопедія", де захистив спочатку кандидатську, потім – докторську дисертацію. Головним опонентом на захисті його докторської був поет-академік Максим Рильський, який дуже високо оцінив наукову розвідку дисертанта про драматургію Лесі Українки. Творчість видатної української поетеси найбільше цікавила Олега Бабишкіна як літературознавця й дослідника, їй він присвятив десятки наукових праць і кілька книг, серед яких виділяється доробок зрілих літ (1971 р.) "У мандрівку століть. Слово про Лесю Українку".

В українській літературі не було й досі немає авторитетнішого і знаного лесезнавця, як Олег Бабишкін. І вже тільки цими дослідженнями він залишив глибокий слід у національній культурі. Але ж, крім видань про життя і творчість Лесі Українки, йому належать книги про Ольгу Кобилянську, Юрія Яновського, Агатангела Кримського, Михайла Стельмаха, Олеса Гончара, Миколу Вороного, Володимира Самійленка, велика кількість журнальних і газетних публікацій про інших майстрів слова. Тобто він залишив нам значну як за обсягом, так і за змістом, тематичним розмаїттям літературознавчу спадщину, до якої звертаються і звертатимуться нові й нові покоління дослідників української літератури.

Здавалося б, при такому доробку в нього були всі підстави претендувати на високі наукові пости і звання. Та за роки праці в літературному академічному інституті Олег Бабишкін вище посади наукового співробітника так і не піднявся.

Більше того, навіть потрапив під вогонь критики тогочасних "генералів" від літератури та деяких заздрісних, заповзятливих у "навуходоносорстві" колег. Приводи для звинувачень "знаходились" не тільки у творах Олега Бабишкіна, а й у його біографії. Пильні її дослідники "виявили", що батька Олега Кіндратовича у тридцяті роки кілька разів заарештовували. Отож, на кар'єру в Академії наук годі було сподіватися.

Але і в ті часи він мужньо вистояв. Звільнившись "за власним бажанням" з видавництва "УРЕ", Олег Бабишкін перейшов на викладацьку роботу у рідний йому ще із студентських років Шевченківський університет. Не уникнув він і в університетських стінах звинувачень на свою адресу в "націоналізмі", особливо в часи всесвітнього успіху кінофільму "Тіні забутих предків" і гучної слави Гончарового "Собору" (Олег Бабишкін високо оцінював ці твори під час своїх лекцій на факультеті журналістики – і це відразу ставало відомо у відповідних інстанціях). Але й ці наскоки прихованих і відвертих "доброзичливців" він зміг пережити. Значною мірою завдяки підтримці сім'ї, добрим ангелом і берегинею якої стала його дружина Зінаїда Павлівна**.

Але, думається, не в останню чергу і завдяки душевній опорі, яку він знайшов серед нас, тогочасних студентів факультету журналістики. Олег Бабишкін читав на факультеті курс мистецтвознавства. Для цього йому довелося вивчити цілком нову для себе сферу наукових знань. І він не просто її вивчив, а й став у ній на рівень найавторитетніших знавців. З-під його пера виходять не менш глибокі, ніж до цього про літературу, книги-дослідження "Амвросій Бучма у кіно", "Українська література на екрані", "Кіномистецтво сьогодні", "Кінематограф сучасного Заходу", "Олександр Довженко" та ряд інших. Не буде перебільшенням стверджувати, що і в теорії мистецтва, зокрема кінематографа, він був і залишається одним із найбільших знавців.

Особливо любив він – і передавав цю любов нам, його колишнім студентам і вічно вдячним учням – творчість Олександра Довженка. Немає жодної картини видатного кіномитця, якої б ми тоді не переглянули. Ці спеціальні перегляди організовували нам на кіностудії імені О. Довженка завдяки доброму імені й авторитетові Олега Кіндратовича. Ми писали свої рецензії на фільми, літературні твори, художні виставки, робили спроби наукового осмислення побаченого й прочитаного, а потім виносили написане на "високу трибуну" літературно-мистецького гуртка, який за-

початкував і довгі роки вів на журналістському факультеті Олег Бабишкін. Ми сперечалися при цьому до хрипоті, але кожен із нас з хвилюванням і прискореним серцебиттям чекав його підсумовуючого слова, оцінки й поради нашого мудрого вчителя. І треба було бачити, як радів він нашим успіхам, як намагався вселити в нас віру і впевненість у творчі можливості й перспективи.

Мабуть, мали рацію ті, хто звинувачував його у "націоналізмі". Якщо під цим словом розуміти відданість рідній землі, щирю любов до України, то з цього погляду Олег Кіндратович був справжнім націоналістом. Він не декларував цих почуттів, вони були його суттю. Ми, його учні, могли пересвідчитись у цьому безліч разів. І тоді, коли він, не приховуючи хвилювання, тримав у руках "знахідку століття" – знамениту Пектораль. І коли ми, полишивши авто був на околиці Сосниці, пішки йшли до хати Довженка. І коли він вів нас полем Берестечківської битви й слави. І коли подорожували ми разом з ним дорогами Буковини, Закарпаття, Галичини. І коли, затамувавши подих, слухали запрошеного ним, тоді опального Сергія Параджанова, який приносив нам, гуртківцям, для перегляду деякі допрокатні кінофільми. Я не знаю іншого викладача, який би свою кожну літню відпустку витрачав на далекі від комфорту подорожі із студентами дорогами України. Який би запрошував студентів додому і підтримував у напівголодні періоди між стипендіями...

Єдине, перед чим він не вистояв, була його затьжна, важка, невиліковна хвороба. Але і її переносив він стоїчно й мужньо, до останнього дня не відкладаючи пера. Не стало Олега Кіндратовича 29 червня 1991 року. У пам'яті його численних друзів і учнів залишився спогад про нього як про людину світлої, доброї, щедрої душі. В історії української духовності зосталася багатогранна творчість Олега Бабишкіна, передані майбутнім поколінням його енциклопедичні знання. Скориставшись назвою іншої книги Олега Кіндратовича, скажемо: ця спадщина вже вирушила "у мандрівку століть".

* Подається за виданням: Уроки журналістики і життя. Книга роздумів випускників одного курсу. – К., 2002. – С. 226–229. – І.3.

** Зінаїда Павлівна померла 2003 р. – І.3.

* * *

Святовець В. Ф.

**НЕПОВТОРНІСТЬ НАУКОВОГО І ПЕДАГОГІЧНОГО
ТАЛАНТУ. ШТРИХИ ДО ТВОРЧОГО ПОРТРЕТА
О. К. БАБИШКІНА**

...И древо в цвету на несколько минут.

В.Гете

Олег Кіндратович володів надзвичайно приємною, я б сказав, навіть заворожуючою усмішкою – другої такої чи подібної не було на всьому факультеті журналістики. У ній іскрилися флюїди його мудрої, доброї, скромної і в той же час знаючої непросту, високу ціну власної унікальної особистості. Окрім того, в тій усмішці, здавалося, не було ні найменшого штучного чи акторського елементу. Вона випромінювала природний стан його прихильної до людей, рідкісної, яскравої людської особистості.

Над О. К. Бабишкіним, інтелігентом до мозку кісток, блискучим науковцем і не менш блискучим педагогом шуміли різні вітри суспільно-політичних катаклізмів, гриміли громи війн, "стриміли" різного роду начальники, які заздрили його творчим набуткам, не хотіли, а то їм і не вдавалося оцінити непересічні здібності його непростой душі, таланту, але, здається, вони мало що перекроїли, змінили в його еластично-стійкій душі до небажаних перемін. На нього систематично впливали, "виховували", намагалися прокрустувати в рамках існуючих комуністичних ідеологем. Проте все це йшло ніби повз Сидора в стіну, бо лишався таким, яким хотів бачити, найперш, він сам себе: заглибленим у коло власних думок, ідей, залюбленим у мандрівку століть, непересідані, неповторні пахощі відшумілих епох, у неповторний дивосвіт письменницького слова, тобто у той особливий світ, до якого дотичні лише доскіпливі аборигени бібліотек та рукописних фондів. А ще у Олега Кіндратовича існувала власна аура творчого натхнення, куди він утікав від нав'язливого фантому цинічних ідеологій радянського суспільства, як у криївку, як у духовну оазу. Не даремно ж він інколи, наче камертон, повторював фразу з "Фауста" В. Гете: як гарно стає на душі, "коли людина у насолоді творчій богує".

© Святовець В. Ф.

І ще хотілося б додати, що в тій бабишкінській усмішці було щось, часом, беззахисне, дитинне, нерозгадане, ніби не від світу цього, непередбачливого, жорстокого, де відбувалися безкінечні перегони за виживання, за місце під сонцем...

Магазин "Академкнига" (колишня вулиця ім. Леніна, а тепер Б. Хмельницького) вважався однією з найпрестижніших торговельних точок у Києві. З одного боку, туди надходили найновіші книги з усієї країни, а з другого, – там розміщувався чи не найбільший букіністичний відділ з рідкісними виданнями. І ось одного весняного дня 1971 р. я зайшов до магазину і побачив косяк юнаків та дівчат, які уважно слухали професора. Я знав, що він викладав історію української літератури на факультеті журналістики Київського університету ім. Т. Шевченка (хтось із колег на одній з наукових конференцій вказав мені на літературознавчу знаменитість, а проте на той час мені ще не довелося бути з ним офіційно знайомим).

О. К. Бабишкін був одягнутий у новий сірий костюм, на фоні якого яскраво вирізнялася кольориста українська вишиванка з двома на комірі висячими пухнастими помпонами, що нагадували дві великі рожеві китиці квітки мединки.

Голубоокий, з високим чолом, над яким пружинилося злегка посріблене шатенисте волосся, він випромінював чоловічу красу і вітливість. На всіх виявах його природи була помітна печать благородства і поміркованості – від сяйва очей аж до економних, коротких жестів, здавалося, виміряних аж до сантиметра. Він увесь сяяв, ніби в пасхальний день, і натхненно, хоч із притишеною афектацією, вів бесіду. Я зупинився біля прилавка і, хоча й гортав нові книжки, але з цікавістю прислухався до слів викладача.

– Саме тут, а ще в українській академкнизі біля Інституту літератури ім. Шевченка, шановні "акули пера" чи "кашалоти" (кому що до вподоби, то й обирайте), – звертався викладач до студентів, – можна придбати потрібну книжку, яка щойно побачила світ. Мушу наголосити, що нерідко трапляється, коли гарна книжка лише один раз виходить у світ, а більше може ніколи й не з'явитися. Дозвольте вам відрекомендувати і хазяйку прилавка (називає ім'я та по батькові – В. С.). Вона може бути для вас доброю порадицею у пошуках наукової та художньої літератури.

Я особисто сюди заходжу часто. І вам кожному раджу вже починати, якщо не почали, комплектувати хай ще невелику, мініатюрну, але власну книгозбірню. Купуйте лише таку книжку, без якої не зможете обійтися і хочеться її читати й перечитувати. Зробимо лише одне застереження. У нас часто видається т. зв. необов'язкова література, яка могла б і не з'являтися. Тому виробляйте смак до гарної, розкішної книжки і не купуйте, з дозволу сказати, макулатуру. Якщо не Аристотель, то не пам'ятаю, хто сказав: "Краще нічого не знати, ніж знати малоцінне".

У цей час до мене протиснувся чоловік поважного віку, запеклий бібліофіл, якого я нерідко зустрічав у магазині і стиха запитав:

– Скажіть-но, хто цей пишний пан, що так гарно витьохкує по-українському (у нас у Києві ніби так грамотно, гарно й не говорять, не знають мови)? Достеменно з Канади над'їхав...

– Ні, не з Канади. Це наш професор з Київського університету ім. Т. Шевченка, – відповів я з гордістю.

Далі викладач охарактеризував кілька змістовних і цікавих книжок, надав слово продавцю для інформації про нові книжкові надходження до магазину, а потім сказав:

– Це лише невелика інтродукція, а, може, й увертюра до відвідання центрального меморіального музею Т. Г. Шевченка. А тепер ми всі йдемо до Шевченкової світлиці...

Думаю, відвідання книгарні ніби, між іншим, по дорозі в музей було не випадковим, а добре продуманим заходом, який кладе не зайвий букет пролісків до уявного постаменту педагога. Проте не лише для студентів цей захід був предметним, ілюстративним уроком позааудиторного плану. Він і на мене справив певне враження, і я став після цього випадку приділяти більше уваги відвіданню студентами меморіальних літературних музеїв міста.

Як потім мені розповіли студенти, О. К. Бабишкін з ними побував на екскурсіях не лише у майже всіх музеях столичного міста – від картинних галерей до архітектурних (читав тоді спецкурс "Історія мистецтва" – В. С.), – але й часто виїздив у музеї інших міст України, замовляючи автобуси на Київській кіностудії ім. Довженка, з якою систематично підтримував ділові дружні стосунки. Подібні поїздки – це своєрідне хобі профе-

сора в ім'я навчання і виховання гідного журналістського поповнення. Така добровільна прекрасна самопожертва, самовіддача вільного часу, здається, теж не мала аналогів у викладацькому середовищі.

Коли я 1972 р. готувався до захисту кандидатської дисертації, мій колишній однокашник по студентській лаві професор Олійник В. П. запропонував:

– Дозволь мені поговорити з професором Бабишкіним на предмет неофіційного відгуку на твою дисертацію. Слово такого вченого та ще й до того найкращого лесезнавця, гадаю, важить немало. Хоча треба сказати, на докторські дисертації він пише в основному позитивні рецензії, а майбутніх кандидатів, часом, так пощипує, що й синяки застаються...

– Ти знаєш, Володю, у свою дисертацію я вклав увесь свій досвід, який удалось накопичити за цей час. Та й тему про зв'язок епістолярію Лесі Українки з її художньою творчістю ще ніхто не досліджував. До того ж дисертацію перечитали два відомі науковці й цілком позитивно її сприйняли. Тому я не боюся Бабишкінського грому та блискавки.

Ці слова певно прозвучали надто самовпевнено й задерикувато, але таким був на той час мій молодечий максималізм. Це викликало в мого колеги легку іронічну усмішку. Щоб якось загладити зайву задавакуватість, я тут же нагадав слова відомого митця: "Проте, як би ти добре не виконав роботу, приготуйся вислухати зауваження".

Олег Кіндратович попросив занести йому на кафедру примірник дисертації і, справді, швидко написав позитивний, неформальний відгук. У ньому аргументовано і сумлінно розіклав усі набутки й дрібні прорахунки, з якими я цілком погодився. Зокрема, він висловив думку, що можна було б значно простіше сформулювати тему, обмежившись дослідженням стильових особливостей листів і в такий спосіб полегшити й скоротити обсяг проведеного дослідження. Навіть мій керівник Н. Й. Жук похвалила ерудицію й глибину аналізу науковця.

Життя – непередбачливе. Мені й не гадалося, що через якийсь десяток років воно зведе мене з високошановним професором спочатку на одному факультеті, а потім і на одній кафедрі. Він виявив небайдужість до моєї появи і небавом напросився на

відвідини мого практичного заняття. Відсидів півпари і сказав, що якихось настанов чи порад він не збирається робити. Заняття, мовляв, проведено на належному вузівському рівні, з врахуванням специфіки факультету. Особливо професору заімпонувала наукова складність і проблематичність питань, які задавалися студентами, та непоганий з ними контакт.

Оскільки на той час була мода на відвідини занять колег, я побував на лекціях П. М. Федченка, М. Д. Хмелюка, А. Г. Погрібного, С. П. Колесника і, звичайно ж, О. К. Бабишкіна, який на те люб'язно погодився.

Це була, здається, відома всім на факультеті 32 аудиторія. Тема лекції охоплювала життя і драматургічну творчість Лесі Українки. Мені відразу заімпонувала вишукана образність і мудра простота, з якою звернувся лектор до студентів.

– Ми, – говорив він, – вчитуємося в кожне слово, фразу геніального В. Шекспіра, намагаючись збагнути самобутню поетичну пластику, звукову інструментовку, багатогранність його світлоносної, вогнистої думки. До речі, цей поет лаконізм називав душею творчості, що для вас, майбутніх журналістів, є небайдужим мистецьким законом.

Нас заворожує магія проникаючого до найглибших закутків душі слова нашого Кобзаря і пробуджує високі патріотичні почуття, самодостатність, національну та інтернаціональну свідомість, віру в людську гуманність, прийдешність та кращу долю народу.

Леся Українка, її життя і творчість, до вивчення яких ми переходимо, говорячи фігурально, – для вас, користаючи з неологізму П. Тичини, – це яблуневоцвітна, сонцесяйна споруда, ім'я якій – своєрідний художній університет слова. Він випромінює цілий світ людського феномену, думок, почувань, мрій однієї з найбільших мислителів свого часу. А до того ж цей мудрий, потужний університет складається з унікальної високої майстерності, де "правлять бал" граціозна метафорика, неповторна стилістика та звукова гармонія слова. Кожен з вас, хто з усією серйозністю пройде школу в цьому навчальному закладі, вийде за його поріг духовно збагаченим, зміцнілим, інтелігентнішим, краще підготовленим до нових творчих перегонів.

Як ви вже, певно, здогадуєтеся, – продовжував лектор, – у вступному слові я нарочито згадав трьох геніальних митців. Це

здійснене з метою, аби ви мали оперативний простір для зіставлення їхньої творчої палітри. Генії схожі між собою своєю великістю, неперевершеністю, але й вони відрізняються один від одного теж власною великістю. Це, насамперед, способом мислення, тобто відбором і зображенням картин народного життя, рівнем його осмислення, інтерпретації, оцінок (ідейно-тематичні рамки), а також архітектонікою, неповторним словом, індивідуальною художньою фріоритурою, а простіше кажучи, індивідуальним стилем. Пропоную усім вам під час вивчення творчості Лесі Українки звернути на це особливу увагу.

А далі на аудиторію зрушився цілий, дивовижний водоспад рідкісних, архівних фактів, подробиць. Якби всі студенти, що слухали, цілих п'ять років тільки й займалися однією галуззю науки, що називається лесезнавством, то й тоді б вони в сукупності, здається, не мали б у своєму розпорядженні стільки неоціненного різноманітного фактажу.

Ведучи мову про складні, часом драматичні перипетії життя поетеси, лектор не лакував дійсністю, не підносив своїм вихованцям "в упаковці" рожевого туману, а подавав її по суті такою, якою вона існувала насправді. Йшлося водночас про крицеву, незламну волю поетеси, її дивовижне вміння займатися самонавчанням, "самодресурою", що, на переконання багатьох сучасників, вона вважалася однією з найосвіченіших молодих жінок, а з другого боку, не затушковувалися її життєві невдачі, помилки.

Олег Кіндратович наголосив на абсолютній цілісності її феноменальної натури. Для неї були чужорідною, навіть ворожою роздвоєність особистості, що спостерігалось у деяких митців: одні ідеї, постулати вони пропагували в творах, а жили за другими, протилежними приписами і законами. Що в творах, а що в приватному житті поетеса завжди була безкомпромісною, кришталево чесною. А те, що вона інколи виписувала собі модні сукні із Парижу, то це правда, підкреслив лектор. І сказав, що треба, мабуть, бути дівчиною, щоб зрозуміти цей "бунт" характеру її жіночої статі.

У лекції йшлося й про безмежну відданість Лесі Українки власній сім'ї, рідній землі. Викладач акцентував також увагу на тому, що поетеса безмежно любила український народ, його багатющу культуру не лише до глибини серця, а й до глибини не

такої вже й багатої та глибокої кишені, статків, які мала велика сім'я Косачів (парафраз Є. Х. Чикаленка). Так, на власні кошти, а точніше, на свій посаг вона разом із своїм чоловіком К. В. Квіткою спорядили спеціальну експедицію на чолі із відомим композитором, музикознавцем Ф. Колессою для запису від кобзарів українських народних пісень та дум. І говорила в листах, що коли це не зробити тепер, співці заберуть цей дорогоцінний скарб із собою у могилу. Це, справді, була високопатріотична акція з боку Лесі Українки. Після цього вчинку вона тяжко бідувала і, щоб якось прожити, змушена була спродувати лихварям меблі з власної квартири.

Лектор згадав і заборонене на той час ім'я молодшої сестри Лесі Українки, емігрантки в США Ісидори Борисової. Зокрема, розповів, що коли та, навчаючись у Петербурзі, тяжко захворіла на черевний тиф, Леся, що сама була хвора, поїхала до Ісидори і, незважаючи на небезпеку заразитися хворобою, перебувала біля неї до того часу, доки й не вирвала сестру із лабет смерті. Цей факт дозволив Борисовій уже за радянського часу висловити думку, яка уперто замовчувалася літературознавцями про те, що старша сестра двічі врятувала її від вірної смерті. Одного разу ще за свого життя, коли Ісидора була хвора на черевний тиф, а другого разу вже по смерті Лесі Українки, коли вона була безпідставно арештована і заграбована в одному із радянських ГУЛАГів. Тоді хтось із урядовців згадав, що Ісидора доводиться рідною сестрою поетеси-революціонерки, і її звільнили з ув'язнення.

Так і викладав свої думки Олег Кіндратович, як стрижок своє гніздо: кавалочок глини за кавалочком, факт за фактом – аж доки й не довелося поставити останню крапку. І голос якийсь ненав'язливий, довірливий і щирий нуртував, зумрив, наче сиворанковий струмок.

Багато що з тієї лекції – одкровення, експромту, а то й передуманого не раз, переболілого, того, що з певних причин не увійшло й до виданих книжок чудового лектора, вже зникло з пам'яті. Проте, ніби тепер, чую наприкінці його проникливі слова:

– Шановне студентство! Повірте, що мені дуже багато хотілося б вам розповісти мудрого, чесного, чистого, що міститься за стінами світлої-пресвітлої світлиці поетки, що називається "білим будиночком" у Колодяжному на Ковельщині. Правду мо-

вити, у мене очі розбігаються при визначенні, яким подіям, фактам, а то й промовистим подробицям надати перевагу. Але час нашої зустрічі спливає, а в мене в душі нуртує невтішна думка: як все-таки мало, ганебно мало мені вдалося сказати вам про те, що хотілося й треба. Мабуть, мав рацію, тисячу раз мав рацію російський історик, педагог В. Й. Ключевський, коли сказав (трансплантую його слова на наш ґрунт у власній транскрипції): як би багато ми не говорили про життя і творчість Лесі Українки, однаково буде мало – такий незглибимий феномен її великого таланту, творчості.

По завершенні лекції зал зірвався гучними оплесками. Отже, студенти, стоячи, дякували своєму улюбленому Вчителю, Навчителю.

На той час одна лише привселюдна згадка та ще й у студентській аудиторії імені американської емігрантки Ісидори Косач-Борисової, яка відкрито виступала проти тюрми народів СРСР, було ризикованою справою. Можливо, якась інша необережна думка Олега Кіндратовича викликала появу в одній із газет несподіваного обурливого пасквілю. У ньому йшлося про нецікаві, політично неоднозначні, хисткі лекції (!), які він читав для студентів факультету журналістики, де ідеологічне підґрунтя відіграє визначальну роль. Колеги провідного професора були шоковані, приголомшені цією кричущою несправедливістю. Як таке могло статися? Що означає це, невіглаське шельмування? Деякі студенти поодиноці підходили до свого викладача і висловлювали переконання про необхідність колективного листа на захист його честі й гідності. У таких розмовах він виглядав явно розгубленим, дивувався несправедливій, несподіваній халепі і нічого не радив робити, сподіваючись, що все благополучно минеться. Адже в кореспонденції не було наведено жодного більш-менш чіткого факту.

І справді, минуло якихось десяток днів після появи пасквіля, як зусиллями, очевидно, колишніх студентів, а тепер працівників редакцій у газеті "Вечірній Київ" з'явилася стаття, в якій аргументовано спростовувалися твердження пасквілянта-писаків і по суті відновлювалося, "реабілітувалося" добре й світле ім'я відомого вченого, педагога. Після цього виступу газети "Вечірній Київ" ситуація замулилася, а незабаром і забулася як недру-

жній, ворожий акт, котрий водночас кидав тїнь і на весь факультет журналістики.

Як бїльмо на оці, як червоне полотнище для бика – таким був суперсимпатичний професор для кадебешників, що кураторствували над вузом. То він раптом на занятті розповість про забронений часопис суто українського національного резонансу і значення, то нібито ненароком згадає проскрибованого письменника чи культурного діяча, то раптом вкаже екскурсоводу на фактичну неточність і звинуватить у тенденційній заангажованості повідомлення, а то й просто висловить думку діаметрально протилежну радянській – інкубаторській.

Нерідко після цього люди в цивільному методично, запопадливо й нудно перепитували студентів, уточнюючи існуючі інформаційні орієнтири. І світле, м'якіше від м'якості, абсолютно чесне й безневинне, як на сповіді в архієрея, поставало перед ними обличчя професора. Його неагресивний погляд, беззастережна доброта з підкуповуючою дрібною хитринкою, а то й переконливі докази випадковості, органічності сказаного (мовляв, так і повинно бути) буквально обеззброювали працівників контори глибокого шахтного буріння.

Між Олегом Кіндратовичем і студентами було повне взаєморозуміння, приязнь, хоч існували ж, звичайно, й поодинокі винятки. Викладач невтомно організовував т. зв. культпоходи в театри, де ставилися нові спектаклі або й п'єси, що входили до вузівської програми з літератури. Відвідував він разом із молоддю і демонстрації нових кінофільмів, часто бували вони і в його затишній, гостинній квартирі. Коли студенти одружувалися, куратор, яким часто був професор, охоче їздив і на їхні весілля.

Інколи професор, особливо у хвилини благодатного, піднесеного настрою, робив вишукані компліменти студенткам, підхвалював і хлопців. Більшість з них мали педагогічне забарвлення або підтекст. Наприклад, цитуються такі поетичні рядки:

Вона була гарна від брівок до ніг

І свіжа, як перші квіти.

– Оці гарні слова, – пояснював викладач, – поет написав ще задовго до того, як ви з'явилися на світ. Але в силу таланту він просто передбачив, що така красивоока дівчина обов'язково з'явиться на світ в Україні, на факультеті журналістики.

Якщо за цих обставин були присутні й хлопці, професор запитав:

– Ану, парубото, хто з вас скаже кому належить цей поетизм?

– Не знаємо, – розводять руками хлопці.

– От тобі й раз! – дивується викладач. – Ви що, незнайомі з творами Генріха Гейне!

– Читали, але...

– А якщо читали, то могли б і запам'ятати такі чудові рядки. Адже, можливо, на довгому віку комусь із вас доведеться їх вимовити, а, може й, процитувати, коли писатимете нарис про якусь гарну жінку.

Інший студентці Олег Кіндратович каже, що вона так наспівно, красно говорить, ніби виконує арію Шури Ясногорської з опери за однойменним романом "Прапороносці" Олеся Гончара. Певно, у вашому голосі звив гніздечко сам соловейко. Дівчина ще не встигла "пережити" комплімент, як професор уже запитав:

– Скажіть-но, добродійко, а з якого твору оці останні слова?

Студентка, на жаль, не змогла відповісти. І викладач мовив напівжартома:

– До вашого відома: ця фраза зустрічається в романі П. Мирного "Хіба ревуть воли, як ясла повні?", що входить не лише до шкільної, а й вузівської програми. Знайте, що коли б я приймав у вас вступний екзаме́н з української літератури, то навряд би ви стали нашою студенткою, оскільки читали відомий класичний твір неухважно – через п'яте та десяте...

Окремо хотілося б стисло спинитися на принциповості, серйозній, але справедливій вимогливості Олега Кіндратовича до студентського навчання. Чимало років він читав курс "Література народів СРСР" і вимагав обов'язкової обізнаності з текстами художніх творів письменників, які увіходили до програми. Декому, хто прагнув вільготнішого життя, це не подобалося. Коли студент недовичував предмет, професор його не розпікав, не відчитував, а лише мовляв:

– У мене складається таке враження, ніби ви ще не до кінця усвідомили поважність і складність майбутньої журналістської професії і не уявляєте, як багато вам треба отримати знань з різних галузей наук і в т. ч. з історії літератури різних народів, аби стати гарним фахівцем. Отже, пропоную ще трохи попрацювати...

Олег Кіндратович у начальства просив хоч 0, 5 або 0, 25 ставки – не дали. І він після цього кілька разів з'являвся на кафедрі, як равлик, що напівзахований у своїй переносній хатці думок і почуттів: відповідав мляво, ніби байдуже. А головне – зникла його така приємна світлоносна усмішка. Здавалося, що той звабливий вогник добра і справедливості, який горів тихою лампадкою в його очах, потух чи, принаймні, почав пригасати.

Я порадив колезі влаштуватися на роботу в якомусь іншому вузі чи науковій установі.

– Знаєте, в такому віці і при моїх регаліях ходити в ранзі попрошайки з простягнутою рукою якимось несолідно та й соромно. Крім того, займатися тепер науковою працею не вигідно, бо чомусь мене не хочуть друкувати. А працювати у довгу, невизначену шухляду не в моїх правилах... Потім несподівано додав:

– Який би не був гіркий і шпигучий хрін, на нього знайдеться свій черв'як і сточить до решти.

Так "найгуманніше" в світі суспільство вивело з творчої орбіти в особі О. К. Бабишкіна таку велику силу, яка б могла для цього суспільства зробити ще багато світлого, доброго. Адже й до цього часу солідні, добротні написані його книжки є зразком наукового аналізу, сумління, ґрунтовного використання архівних матеріалів, багатства конкретики та узагальнень. Серед них – "Драматургія Лесі Українки", "Михайло Стельмах", "Юрій Яновський", "Володимир Самійленко", "Агатангел Кримський", "У мандрівку століть", "Ольга Кобилянська", "Олесь Гончар", "Авмросій Бучма в кіно", "Українська література на екрані", "Боротьба за реалізм в українській літературі кінця ХІХ – поч. ХХ століття" та багато інших.

Кожен з нас, викладачів, перед своїми старшими високоповажними колегами, як і перед своїми батьками, в дрібницях чи може й у чомусь більшому, завинив. Бо ми, часом, не до кінця доповідали, долюбали, а то й не були завжди, як заведено, толерантними, не до кінця були подячливими за велику фахову науку, за можливість у них переймати культуру і досвід працювати й жити на землі, серед людей. Ось і я пам'ятаю, після тієї гострої розмови з О. К. Бабишкіним ніби й не образився, але був невдоволений. Я не міг зрозуміти, здавалося, тієї простої істини, що професор, котрий дивовижно мудро і легко розв'язував най-

складніші наукові проблеми у своїх працях, тут не міг як слід розібратися у простій ситуації, визначити звідки вітер віє, хто винуватий. Тому здоровався і розмовляв з ним уже без колишнього належного пієтету, став стриманим, навіть сухуватим. Перестав телефонувати, хоча й до того рідко коли піднімав трубку з потреби поспілкуватися, аби не завдати зайвого клопоту. А старший колега міг же подумати, що я до нього збайдужнів через те, що його вилучають з факультету і ніби він став уже й зайвий, непотрібний. Тут би у важку для нього хвилину зателефонувати, розпитати, поцікавитися його особою... Так ні, якась примхлива гординя, а точніше непотрібна, недоречна химерна й зайва образа не дозволили. І приходять на думку тепер слова В. Шекспіра, виголошені устами Гамлета: воістину "блаженний той, / У кого в згоді розум і гаряче серце, / Хто дудкою покірною не стане / В устах у вередливої Фортуни". Та й не тільки за цю мою черствість хотілося б попросити пробачення. У сутолоці днів я також не подякував як слід і за його колишній ґрунтовний гарний відгук на мою дисертаційну працю.

Пригадую, як востаннє зустрів О. К. Бабишкіна.

– Можете мене привітати, – сказав він, вимучуючи з себе усмішку, – я вже в новій ролі: безробітний, пенсіонер. Не сам зайшов – самі ноги занесли на факультет. Як кажуть, по-старому обичаю п'ють горілочку до чаю. Але усе тут довкруг і близьке, бо ще недавно числився професором і далеко, бо вже відлучений або, краще сказати, вигнаний з роботи. Тепер я вже майже чужий, небажаний. Начальство, коли стріне мене, відразу виявляє надмірну заклопотаність справами і літерально тікає – це щоб не задавав зайвих неприємних запитань. Колеги, як неживі квіти, здаються штучно поблажливими, ввічливими.

А ось у снах, як не дивно, – продовжував Олег Кіндратович, – я все ще залишаюся на факультеті. Тільки сні ті все якісь чудернацькі. То я збираюся читати лекцію і потрапляю в чужу аудиторію і змушений її полишити, то, в іншому випадку, захожу в 32 аудиторію, а вона пуста – не прийшли студенти. А було й таке, ніби не знаю, як викласти матеріал і побоююся, що не встигну це зробити до дзвінка. Та мало що у снах наверзеться! Головне – реалії. А вони не на мою користь...

Через якусь пару років по тому секретар факультету Неля Петрівна повідомила мені сумну звістку про те, що після тяжкої хвороби О. К. Бабишкін пішов у небуття. Зійшла в могилу світлого розуму, духовно і душевно багата, неперевершеного наукового і педагогічного хисту неповторна людина. Коли я вийшов із деканату в коридор і побачив студентів молодшого курсу, яким Олег Кіндратович уже не читав лекцій і нового викладача, котрому не довелося з ним спілкуватися і співпрацювати, мені стало їх жаль. Адже таких людей, як О. К. Бабишкін, що міцно був зв'язаний своїм духовним корінням з найкращими традиціями кінця ХІХ – початку ХХ століть, зокрема з українською національною наукою і культурою, стає все менше й менше. І моторошно, сумно думати, що всі вони незабаром назовсім зникнуть за обрієм життя.

* * *

Бабишкін О. К.

ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ БАТЬКО

Ближче з Дмитром Михайловичем я познайомився, коди разом з Михайлом Стельмахом зібрався рибалити поблизу Козаровичів. На лузі в канавах, якими був помережаний весь простір аж до Дніпра, добре ловилися щупачки, а інколи траплялися лини. Уже настала осінь, вода була прохолодна, і після трьохчотирьох проходів з опущеною регелею відчув, що мерзну. Тоді Михайло Панасович покликав Дмитра Михайловича. Ще кілька проходів регелею, виберуть щупаків, – і знову в воду. Стельмах зігрівався тим, що обтирав себе горілкою, Прилюк же на те не пішов, і доки Стельмах таким робом грів прохолодне тіло, говорить мені:

– Ну як його зупинити, я не думав, що він такий затятий рибалка!

А Стельмах був справді рибалка затятий. Міг по горло ходи ти з регелею незнайомою річкою, щоб піймати кількох окунів, просиджувати годинами під мостом, щоб узимку піймати кількох підлящиків.

Отак я ближче познайомився з Прилюком, якого доти знав лише з нарисів та статей у газетах, вітався у Спілці письменників.

© Бабишкін О. К.

Перше враження – врівноважений. Коли береться за щось, виконує сумлінно, хоч там на лузі йому вочевидячки набридло мерзнути в осінній воді заради якогось шупака.

Ще звернув увагу на те, що в компанії не цурався чарки, але робив це не з охоти, а радше, щоб не образити колег. І потім, коли понад два десятки років мені довелося попрацювати з ним разом, чув, з якою відразою він говорив про п'яничок, як минулося його обличчя, коли мова заходила про тих, на щастя, нечисленних викладачів, які дозволяли собі прийти на лекцію або на Вчену раду напідпитку.

Я працював в УРЕ, пройшов прекрасний Бажанів університет у царині мистецтв, але редагування невеличких статейок день у день почало набридати. І хоч Шамотине єзуїтське ставлення змусило було мене покинути Інститут літератури ім. Т. Шевченка, я продовжував відчувати всесильний потяг до науки, до спілкування з людьми.

Хотілося повернутися до літературознавства (в УРЕ я відав редакцією мистецтв), та мої спроби працювати в університеті не знаходили відгуку.

Якось я поділився своєю скрутою з Костем Кухалашвілі. Він нічого не сказав мені й лише пізніше розповів, що завдався метою дізнатися, хто це скрізь шкодить. Дізнався, що це справа рук Шамоти. І тоді зумів переконати і ректора, і проректора в тому, що я зовсім не страшний, не такий, яким мене малює Шамота.

Та найбільше він переконав Дмитра Михайловича, з яким ще до війни навчався в УКІЖІ.

Дзвінок до редакції. Дмитро Прилюк дзвонить і офіційно запрошує мене на посаду професора факультету, який він очолює, – читати курси рецензії та історії світового кіномистецтва.

Я бачив Дмитра Прилюка мало не щодня, працював разом з ним, інколи на його ж кафедрі, пізнав його ближче, в праці, в поведінці з колегами і підлеглими, про що й хочу розповісти, бо йдеться про Прилюка – людину неординарну, талановиту, йдеться про хорошого організатора й керівника, йдеться про особистість.

Дмитро Прилюк любив свій факультет. Роками шукав найкращого варіанту навчальної програми, експериментував, щось приймав, щось відкидав, часом захоплювався аж до помилки, але завжди знаходив у собі сили відмовитися від невдалого за-

ходу. Він хотів створити таку навчальну програму, в якій крок за кроком студент осягатиме як підвалини нагальної науки, так і професійної майстерності.

Дмитро Прилюк був вимогливим до викладачів. Працюючи сам, як віл, він вимагав адекватної праці і від інших.

Коли щось Дмитро Прилюк обдумав, в чомусь сам себе переконав, його нелегко було переконати в можливості якогось іншого підходу до справи. Нелегко, але можливо.

Не раз доводилося сперечатися з деканом з приводу того або іншого питання, яке здавалося йому незаперечним. Він уважно вислуховував усі контраргументи, вдало опирався їм, інколи суперечка навіть точилася на високих нотах (звичайно, віч-на-віч, без присутніх), ставала гострою, але коли досягала критичного рівня, хтось перший відходив, і знову обмірковували уже спокійно питання, як його краще розв'язати.

Багато терпів факультет і сам декан від численних анонімок. На факультеті було кілька осіб, які вважали себе обійденими в посадах, нагородах. Деякі з них просто за своїм характером не могли день спокійно прожити без того, щоб не зробити комусь підлоту, когось оббрехати чи звинуватити, їхні анонімки ретельно облікувалися, приходили комісії за комісіями, нічого не знаходили, крім того, що було звичайним упущенням людини, яка багато працює. Це лихоманило факультет, відривало декана від творчої праці, від удосконалення навчального процесу на факультеті.

Ми інколи ревнували Дмитра Прилюка до студентів. З ними він був як добрий батько, якому болить серце за своїх дітей. Це не означає, що він був поблажливий до їхніх витівок. Він просто розумів їх і багато чого прощав.

Ми звикли до того, що кожен виступ Прилюка на засіданні вченої ради або на партійних зборах був вагомим, ставив перед нами нові питання і перспективи. Нам імпонувало, що він умів вислухати думку свого колеги і навіть тоді, коли він з нею не погоджувався, намагався знайти в ній раціональне зерно, простежити хід думки опонента. Він шанував кожную особистість, а це, зізнаюся, не так часто трапляється серед керівників і начальників.

Для нас усіх Дмитро Прилюк був людиною міцного гарту, отим розлогим і кремезним дубом, якого шмагають вітри, але не

можуть зігнути. Хіба що зламати... Ми шанували його працьовитість, його постійну мобілізованість на добру справу. І коли Дмитро Прилюк перестав бути деканом, журналістським батьком, з боєм помічали, як починає він сутулитися, як опадають його могутні плечі. Пильно слухали кожен виступ, подивлялися мудрість того виступу. Та виступав він все рідше й рідше.

Селянський син з Поділля, він ніколи не втрачав синівського зв'язку з матінкою-землею. Радів, коли на факультет поступали кмітливі й допитливі юнаки з вінницьких чи Хмельницьких сіл – від плуга, від ріплі. Журився, коли ті сини забували батьківську оселю, рідну мову, заради того, щоб осісти в Києві, одружувалися з байдужими їм киянками. Не терпів пристосовництва, не приймав улесливості.

Пам'ятаю, як ми скромно, але тепло відзначали його ювілей. Тоді мене вразило щире здивування Дмитра Михайловича: "Мене так ще не вшановували..." Часто навіть здібні люди вважають, що їм не приділено належної уваги, що вони посідають занижку до їхньої персони крісло, завжди чимось невдоволені. Дмитро Прилюк ніколи не переоцінював того, що він робив і зробив, і тому щиро дивувався, коли люди правдиві цінували його добро. Він працював і не дбав про лаври...

Залишив нам багату письменницьку і журналістську спадщину, залишив могутнє плем'я українських журналістів, які в міру своїх сил рухають нашу пресу.

* * *

КОРОТКА БІБЛІОГРАФІЯ БАБИШКІНА О. К.

(Наукові праці, літературні портрети, нариси.

Окремі видання)

Ольга Кобилянська. Літературно-критичний нарис. – К., 1952.

Леся Українка в Грузії. – Тбілісі, 1953.

Леся Українка в боротьбі проти українського буржуазного націоналізму. – К., 1954.

Леся Українка (у співавторстві). – К., 1955.

Леся Українка в Криму. – Сімферополь, 1955.

Леся Українка. Життя і творчість. – К., 1955.

Лесина Українка Сакартвелаші. – Тбілісі, 1957.

- Юрій Яновський. – К., 1957.
- Боротьба за реалізм в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст. – К., 1961.
- Михайло Стельмах. – К., 1961.
- Володимир Самійленко. Літературно-критичний нарис. – К., 1963.
- Драматургія Лесі Українки. – К., 1963.
- Ольга Кобилянська. Нарис про життя і творчість. – Львів, 1963.
- Амвросій Бучма у кіно. – К., 1966.
- Українська література на екрані. Літературно-критичний нарис. – К., 1966.
- Агатангел Кримський. Літературний портрет. – К., 1967.
- Олесь Гончар. – К., 1968.
- Сучасне кіномистецтво Заходу. Літературна панорама. – К., 1968.
- У мандрівку століть. Слово про Лесю Українку. – К., 1971.
- Кіномистецтво сьогодні. – К., 1972.
- Радянське багатонаціональне кіномистецтво. – К., 1974.
- Олександр Довженко – публіцист, співець дружби народів. – К., 1981.
- Кінематограф сучасного Заходу. – К., 1984.
- Вистояти і перемогти. Проблема морального випробування у творчості Василя Бикова (у співавторстві). – К., 1985.
- Українське кіно в оцінці преси 20-х років. – К.,

Укл. Забіяка І. М.

* * *

Наукове видання

**НАУКОВІ ЧИТАННЯ
ІНСТИТУТУ
ЖУРНАЛІСТИКИ
ВИПУСК ПЕРШИЙ**

Доповіді та матеріали третіх наукових читань,
присвячених 85-літтю від дня народження
Д. М. ПРИЛЮКА та **О. К. БАБИШКІНА**.
28 листопада 2003 р.

Вид. 2-ге, випр. і доповн.

Редагування М. П. Слов'янової

Упорядкування, верстка І. М. Забіяки

За редакцією проф. В. В. Різуна

Видання здійснене за сприяння Генерального директора
Київської державної регіональної телерадіокомпанії
Пасака Віктора Володимировича

Підписано до друку 10. 09. 2004. Формат 60 x 84 1/16.
Фіз. друк. арк. 5,62. Умовн.-друк. арк. 4,43. Наклад 100.
Зам. Ціна договірна